BUCOVINA ŞI TRANSILVANIA ÎN REVOLUŢIA DIN 1848 (I). IRACLIE PORUMBESCU – CORESPONDENT AL BUCOVINEI

D. VATAMANIUC

Die Bukowina und das Siebenbürgen in der Revolution von 1848 (I). Iraclie Porumbescu – Berichterstatter für die Bukowina

(*Zusammenfassung*)*

Der Verfasser präsentiert historische Daten über die Bukowina und das Siebenbürgen während der Revolution von 1848. Die revolutionären Bewegungen fangen in Italien, im Januar 1848 an und ihnen folgten diejenigen aus Frankreich, im Februar 1848. Die Ereignisse in Frankreich fanden ein starkes Echo in den europäischen Staaten und besonders im multinationalen habsburgischen Reich. Kaiser Ferdinand I. von Habsburg sah sich gezwungen, am 25. April 1848 die Gründung einer verantwortlichen Regierung, die Presse- und Versammlungsfreiheit, die Gründung von Zivilgarden und freie Wahlen für eine Konstituante zu akzeptieren. Diese Massnahmen wurden mit grossem Interesse in der Bukowina empfangen, wo am 20. Mai 1848 eine Nationalversammlung in Czernowitz einberufen wurde. Es sollten innerhalb dieser Versammlung die „Wünsche des Landes“ festgestellt werden, als Vorbereitung für die Wahl der Mitglieder der Nationalversammlung, die am 26. Juni 1848 stattfinden sollte. Die Bukowiner drückten auch ihre Unterstützung gegenüber den moldauischen und siebenbürgischen Persönlichkeiten aus, denen Aufnahme in der Bukowina geboten wurde: M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Iancu Alexandri, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Sion, Anastasie Panu, Alecu Russo, Petru Cazimir, Costache Cazimir, Costache Negri, Costache Negruzzi, Grigore Cantacuzino, Constantin Rolla, Dumitru Rallet, Al. Moruzi, D. Canta, Timotei Cipariu, Grigore Mihali, Gheorghe Barițiu, Aron Pumnul. Die wichtigsten Zeugnisse der Anwesenheit der rumänischen Revolutionäre in der Bukowina stammen von Iraclie Porumbescu. Aus diesen Zeugnissen geht hervor, welche Verbindungen er mit einigen sich in Czernowitz befindenden Flüchtlingen hatte, hauptsächlich mit Vasile

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXII**, *2* (45), p. 417–453, Rădăuţi-Bucureşti, 2015

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Alecsandri und Costache Negri. Die Presseberichte von Iraclie Porumbescu kennzeichnen sich durch Begabung und starke Ausdruckskraft und beziehen sich auf entscheidende Momente in der Geschichte der Bukowina. Am Ende der vorliegenden Studie wird der Brief von Iraclie Porumbescu an G. Bariţiu vom 19. Januar 1850 beigelegt.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Revolution von 1848, Bukowina, Siebenbürgen, Moldau, Iraclie Porumbescu, Presseberichte, Korrespondez.

Mişcările revoluţionare încep în Italia în ianuarie 1848 şi sunt urmate de cele din Franţa, din februarie 1848, când Ludovic Filip este înlăturat de pe tron şi se proclamă republica. Evenimentele din Franţa au un ecou puternic în ţările europene şi, îndeosebi, în Imperiul Habsburgic, multinaţional. Klemens, prinţ Wenzel von Metternich (1773–1859), cancelar al Austriei (1821–1848), introduse absolutismul. În 13 martie 1848 se întrunea Dieta din Austria de Jos şi o mulţime imensă invadă străzile Vienei: lucrători, studenţi, intelectuali, nobili liberali. Asaltară Palatul Hofburg. Metternich, lăsat fără sprijinul lui Ferdinand I de Habsburg, împăratul Austriei (1835–1848), fuge în Anglia, iar revoluţionarii ocupă, cu toată împotrivirea, Palatul său şi-i dau foc[1].

Iau parte la luptele de stradă şi pe baricadele din Viena Eudoxiu Hurmuzachi, venit de la Berlin şi Ioan Popovici, student la Viena, originar din Suceava[2].

Împăratul Ferdinand I de Habsburg se vede silit, în faţa acestei situaţii, să accepte, în 25 aprilie 1848, constituirea unui guvern responsabil, libertatea presei şi a întrunirilor, organizarea de gărzi civile şi alegeri libere pentru Adunarea Constituţională[3].

Măsurile anunţate de Ferdinand I de Habsburg sunt întâmpinate cu interes în Bucovina. Se înfiinţează la Cernăuţi o gardă civilă, sub conducerea lui Anton Kral de la primul liceu german din Bucovina, la care se alăturară şi câţiva profesori. Membrii gărzii civile se deosebeau de ceilalţi cetăţeni ai oraşului prin ţinuta lor, „o tunică albastră, o pălărie calabreză, cu pene roşii" şi înarmaţi cu „o sabie lungă şi cu ciomege zdravene în mână". Activitatea revoluţionară a gărzii civile se mărginea la strigarea de lozinci ameninţătoare la ferestrele demnitarilor din oraş, ca să degenereze în acte de vandalism şi să fie desfiinţată[4].

Măsurile luate de Ferdinand I de Habsburg, în 25 aprilie 1848, sub presiunea mişcării revoluţionare, sunt întâmpinate cu interes de clerul ortodox din Bucovina,

---

[1] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 366.

[2] *Ibidem*, p. 372.

[3] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediţie şi studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 89.

[4] *Ibidem*, p. 89–90.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

care aprecia că venise vremea să fie scoasă şi biserica de sub autoritatea exclusivistă a lui Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei şi a secretarului său, Constantin Czechowschi. Se întruniră la Cernăuţi, în 17 mai 1848, un număr mare de clerici (200), formară un „comitet duhovnicesc" şi cerură ca alegerea episcopului să fie făcută de o adunare generală, formată din clerici şi mireni, să fie demis secretarul episcopiei, iar problemele administrative şi de altă natură să fie trecute în seama Consistoriului. Se propune ca episcopia Bucovinei să fie scoasă din dependenţa ierarhică a Patriarhiei din Carlowitz (Carlovăţ). Se pune în discuţie acum ca episcopia Bucovinei să fie inclusă în viitoarea Mitropolie a românilor din Imperiul Habsburgic[5].

Eugenie Hacman, pus în faţa situaţiei revoluţionare din Austria, adresează „clerului secular" al Bucovinei o scrisoare[6]. Convine să-l destituie pe secretarul său şi acceptă şi celelalte condiţii puse de clerul din subordinea sa. Declară că numai „unirea în sânul credincioşilor" este pentru „binele obştei" şi al sfintei „adevăratei bisericii noastre".

Scrisoarea lui Eugenie Hacman este întocmită în spiritul pocăinţei pentru bunele raporturi cu credincioşii. Episcopul se va folosi de autoritatea sa ierarhică şi de bunele raporturi cu credincioşii. Când ameninţarea revoluţiei va trece, va reveni la practicile sale autoritare şi exclusiviste.

Ferdinand I de Habsburg face cunoscut, prin *Patenta imperială* din 17 aprilie 1848, desfiinţarea clăcii şi a dijmei, cu despăgubirea proprietarilor de către stat. Cere ca ea să fie pusă în aplicare cu ziua de 15 mai 1848 şi în Galiţia şi, implicit, şi în Bucovina. Contele Stadion, guvernatorul Galiţiei, rudă, după câte ne dăm seama, cu Francisc Stadion (1806–1853), ministrul de Interne al Imperiului Habsburgic, consideră că pentru punerea în aplicare a *Patentei imperiale* trebuia să fie întrebaţi şi proprietarii din Bucovina: Mustazzia, Gafencu, Capri, Zotta, Popovici, Goian, Buchenthal, Petrovici, Costin, Vasilco, Doxachi Hurmuzachi, Louis Mikuli[7]. Sunt trecuţi aici, cum se vede, nu numai proprietarii români, ci şi cei germani şi armeni. Amânară să dea un răspuns, lăsând ca raporturile dintre proprietari şi ţărani să fie reglementate de Adunare Constituantă, programată pentru 26 iunie 1848. Atitudinea proprietarilor faţă de dezrobirea ţăranilor produse mari nemulţumiri în rândul acestora. Vom arăta mai departe şi consecinţele politice.

Fruntaşii românilor bucovineni convocară pentru 20 mai 1848 o Adunare Naţională la Cernăuţi, în care să se stabilească „dorinţele ţării", ca o pregătire pentru alegerile în Adunarea Constituantă din 26 iunie 1848[8]. Participă la această Adunarea Naţională reprezentanţi din întreaga Bucovină şi cei ai tuturor claselor sociale. Eugenie Hacman reprezintă clerul, Hurmuzăcheştii, Vasilco, Goian, Zotta,

[5] *Ibidem*, p. 90.
[6] *Ibidem*, p. 90–92.
[7] *Ibidem*, p. 93.
[8] *Ibidem*, p. 93–95. Cele „12 dorinţe".

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Petrovici, Mikuli, proprietarii, iar primarii din mai multe comune, ţărănimea. Minoritatea germană este reprezentată de profesorul Anton Kral, cu colegii săi. După dezbaterile la care luară parte mai mulţi reprezentanţi ai categoriilor sociale, s-a ajuns la „programarea a 12 dorinţe". Mai multe din ele erau cu mare impact asupra viitorului Bucovinei. Se stabileşte, astfel, separarea Bucovinei de Galiţia ca „ţară autonomă" (punctul 1), dezrobirea ţăranilor, prin desfiinţarea clăcii şi a dijmei (punctul 3), desfacerea Bucovinei de dependenţa canonică de Patriarhia din Carlovăţ şi alegerea episcopului de către un congres bisericesc format din clerici şi mireni (punctul 10). Se prevăd la celelalte puncte garantarea libertăţii religioase, revocarea măsurilor vexatorii la graniţă şi „dorinţe" de natură economică şi fiscală.

Măsurile luate de Ferdinand I de Habsburg se aplicară şi în Bucovina, cum s-a văzut mai sus şi se ţinură în deplină libertate: „comitetul duhovnicesc" în 17 mai 1848 şi Adunarea Naţională în 20 mai 1848, când se stabili şi programul luptei pentru revendicările naţionale.

Bucovinenii priveau cu adâncă compătimire la fraţii lor din Moldova care trăiau într-un regim de teroare. Mihail Grigore Sturdza (1834–1849), domnitorul Moldovei, suprimă Asociaţia Patriotică (1846) şi urmărea lichidarea revoluţionarilor din 1848. Bucovinenii apelară, în spiritul Adunării Naţionale de la Cernăuţi, din 20 mai 1848, la Meletie Brandaburul, mitropolitul Moldovei, originar din Suceava, să stăruie, cu autoritatea sa, pentru „zdrobirea cătuşelor despotismului şi proclamarea libertăţii şi în Moldova". Îi trimit în acest sens şi o *Adresă–apel*, în 28 mai/9 iunie 1848[9].

Era o invitaţie pentru personalităţile din Moldova că aveau găzduire în Bucovina şi puteau primi sprijin pentru „zdrobirea cătuşelor despotismului".

Îi întâlnim în Bucovina, refugiaţi din Moldova, pe M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Iancu Alexandri, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Sion, Anastasie Panu, Alecu Russo, Petru Cazimir, Costache Cazimir, Costache Negri, Costache Negruzzi, Grigore Cantacuzino, Constantin Rolla, Dumitru Rallet, Al. Moruzi, D. Canta, dar şi din Transilvania: Timotei Cipariu, Grigore Mihali, Gheorghe Bariţiu, Aron Pumnul.

Mărturiile cele mai importante despre prezenţa revoluţionarilor români în Bucovina ni le-a lăsat Iraclie Porumbescu, care trăieşte în mijlocul lor.

Iraclie Porumbescu îşi face pregătirea intelectuală în condiţii vitrege şi le depăşeşte prin înzestrarea sa pentru luptă şi legarea de provincia sa. Student la Lemberg în ultimele clase de liceu, cunoaşte activitatea patrioţilor polonezi şi lupta lor împotriva stăpânirii austriece. Este arestat pentru legături cu un „emisar al Regatului Poloniei în exil". Este eliberat după ce nu se găsi, din întâmplare, şi

[9] *Ibidem*, p. 95–97. Se publică *Adresa-apel*.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

figura sa între cea a colegilor săi polonezi, implicaţi în lupta politică pentru eliberarea patriei lor de sub stăpânirea habsburgică[10].

Iraclie Porumbescu intră la Lemberg în legătură şi cu Mihail Grigore Sturdza, domnul Moldovei, care-şi aştepta soţia în întoarcerea de la Paris. Îl însoţeşte în vizită, la cererea sa, la instituţiile culturale şi militare. Se convinge de aversiunea domnitorului Moldovei faţă de mişcarea revoluţionară.

Student la Institutul Teologic din Cernăuţi, este remarcat de Alexandru Hurmuzachi, care nu ţine seama de statutul său social, prin care nu era legat de proprietarii din Bucovina şi nici de cei cu titluri nobiliare conferite de stăpânirea imperială. Va fi şi cel mai apropiat colaborator al său. Se explică de ce, primindu-l pe Aron Pumnul la Institutul Teologic, la sosirea sa în refugiu în Bucovina, îl înştiinţează pe Alexandru Hurmuzachi şi îi face intrarea în familia Hurmuzăcheştilor, să nu mai plece din Bucovina[11].

Iraclie Porumbescu stabileşte legături strânse cu Vasile Alecsandri, refugiat la Cernăuţi, căruia îi prezintă din lucrările sale şi poartă discuţii cu el privind activitatea literară. Vasile Alecsandri îi propune să facă culegeri din creaţia populară[12]. Iraclie Porumbescu urmează îndemnul său. Îi trimite lui Vasile Alecsandri culegerea sa din literatura populară – în parte sau în întregime – la Paris. Vasile Alecsandri întreprinde demersuri, la rândul său, să se reprezinte opereta lui Ciprian Porumbescu, *Crai Nou* la Teatrul Naţional din Bucureşti, în directoratul lui I. L. Caragiale, care dură însă puţin şi reprezentaţia nu mai are loc[13].

Iraclie Porumbescu stabileşte legături strânse şi cu Costache Negri (1812–1875), refugiat la Cernăuţi, împreună cu două surori ale sale, călugăriţe. Locuiau în Hotelul „Paris" şi Costache Negri se convinge din convorbirile pe care le poartă cu Iraclie Porumbescu că putea fi om de încredere să aducă la îndeplinire sarcini politice de mare răspundere şi primejdii.

Episcopul Iustin Crivăţ, numit şi Iustin de Edessis, se face vinovat de activitatea sa împotriva regimului despotic al lui Mihail D. Sturdza, domnul

---

[10] Iraclie Porumbescu, *Numele meu străin – fatal*, în „Gazeta Transilvaniei", anul LIII, nr. 192, 26 august/7 septembrie 1890, p. 1–4. Tipărită în volum, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu. Adunate şi însoţite de o schiţă biografică de Leonida Bodnărescu*, Partea I, Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, Editura lui L. Bodnărescu, 1898, p. 136–145.

[11] Idem, *Cum a venit Pumnul în Bucovina*, în „Gazeta Transilvaniei", anul LI, nr. 167, 30 iulie/11 august 1888, p. 2–3; nr. 168, 31 iulie/11 august 1888, p. 2–3. Se tipăreşte în volum, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 115–119.

[12] Mihai Cărăuşu, Mihai Zugrav, *Colecţiune de proverbe şi zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", anul XLIX, nr. 7–8, iulie–august 1973, p. 503–512; Nicolae Cârlan, Eugen Dimitriu, *Colecţiune de proverbe şi zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Judeţean", Suceava, anul X, 1993, p. 179–195. Manuscrisul se păstrează la Biblioteca „S. Fl. Marian" din Suceava, cota 134; Leca Morariu, *Vasile Alecsandri către Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos", anul III, nr. 5, septembrie–octombrie 1928, p. 134–135.

[13] Ioan Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, vol. III, *Teatrul din Bucureşti în perioada 1877–1901*, [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969, p. 226–254.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Moldovei. Merge foarte departe în activitatea sa şi ţine o rugăciune compusă de el la o sărbătoare religioasă la Mănăstirea Neamţului, de faţă cu o mare mulţime de pelerini, în care cere alungarea domnitorului de pe tronul Moldovei. Mihail D. Sturdza acordă o mare recompensă pentru prinderea şi arestarea lui. Episcopul se adresează printr-o scrisoare lui Costache Negri, în refugiu la Cernăuţi, cum am arătat mai sus, să-i înlesnească trecerea din Moldova în Bucovina. Îi indică şi „cerdacul", postul de graniţă pe unde s-ar putea face trecerea. Costache Negri îi încredinţează această sarcină omului său de încredere.

Iraclie Porumbescu prezintă în evocarea sa *Un episod din 1848*, pe care o publică în 1890, modul cum îşi îndeplini sarcina pe care i-o încredinţează Costache Negri. Trimite evocarea sa lui Leonida Bodnărescu, care o tipăreşte în ediţia sa, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, apărută la Cernăuţi în 1898[14].

Teodor Balan apreciază în studiul său *Activitatea refugiaţilor moldoveni în Bucovina în 1848*, pe care îl tipăreşte la Sibiu, în refugiu, în 1944, că Iraclie Porumbescu, în prezentarea episcopului de la Roman în Bucovina „ne serveşte ştiri fantastice"[15].

Leca Morariu demonstrează veridicitatea informaţiilor lui Iraclie Porumbescu în comentariul său, publicat în revista „Candela", în 1945[16].

Iraclie Porumbescu ne-a lăsat, cum am arătat mai sus, cele mai importante mărturii despre prezenţa revoluţionarilor din 1848 la Cernăuţi. Luăm cunoştinţă din aceste mărturii şi despre legăturile sale aparte cu unii dintre cei prezenţi la Cernăuţi şi în, primul rând, cu Vasile Alecsandri şi cu Costache Negri, informaţii pe care le găsim numai aici. Reţine atenţia înzestrarea evocatoare a lui Iraclie Porumbescu în prezentarea situaţiei din momentele de răscruce din istoria Bucovinei.

Statutul electoral pentru Adunarea Constituantă din Imperiul Habsburgic atribui Bucovinei opt mandate: două pentru Cernăuţi (unul pentru oraş şi altul pentru judeţ) şi câte un mandat pentru judeţele Suceava, Rădăuţi Câmpulung Moldovenesc, Sadagura, Coţmani şi Câmpulung pe Ceremuş[17]. Cunoaştem comisiile electorale pentru fiecare judeţ şi pentru oraşul Cernăuţi. Sunt formate de un reprezentant al „suveranului" şi ai dregătoriilor locale. Comisia electorală a oraşului Cernăuţi era formată din Iacob Miculi (preşedinte), Gheorghe Isăcescu, Karl Kretz, Gheorghe Hurmuzachi, Anton Miculi, Hersch Juster, Wenzel

[14] Iraclie Porumbescu, *Un episod din 1848*, în „Unirea" anul III, nr. 282, 25 mai 1888, p. 2–3; „Gazeta Transilvaniei", [anul LI], nr. 161, 23 iulie/4 august 1888, p. 2–3, nr. 162, 24 iulie/6 august 1888, p. 1–3; *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 197–103.

[15] Teodor Balan, *Activitatea refugiaţilor români în Bucovina în 1848*, Sibiu, Tipografia Krafft şi Drotteff S. A., 1944, p. 6.

[16] Leca Morariu, *Din 1848*, în „Candela", anul LV–LVI, 1944–1945, p. 25–35. Ofiţerul care îi însoţeşte pe „domni" dincolo de graniţă, în Moldova, nu era „ofiţerul Filipescu", cum susţine Leca Morariu, ci ofiţerul de la postul de graniţă.

[17] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 99.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Schaulawi şi Alois von Alth[18]. Dacă în această comisie figurează o personalitate a vieţii culturale din Bucovina, Gheorghe Hurmuzachi, nu acelaşi lucru se întâmplă în comisiile electorale din alte judeţe. Comisia electorală pentru judeţul Rădăuţi era formată din baronul Ludwig von Kannre, comisar imperial, Georg Piotrowschi, preşedinte, iar ca membri: Iohann Mrazek, Georg Kischer, Johann Miskolczy, Isak Hart, Ignatz Buczacki[19].

Alegerile pentru Adunarea Constituantă încep în 13 iunie 1848 şi se termină pe 20 iunie 1848. Românii intră în alegerile parlamentare cu programul Adunării Naţionale din Cernăuţi, din 20 mai 1848, în cele „12 dorinţe". Acestui program i se vor aduce completări, la fiecare punct, în cursul dezbaterilor, şi vor forma *Petiţia Ţării*, cel mai important document elaborat în Bucovina în timpul Revoluţiei din 1848.

Comisiile pentru Adunarea Constituantă se formară, cum am arătat mai sus, din reprezentanţii autorităţii austriece locale şi sub supravegherea delegatului „împăratului". Ştiură să lucreze şi alegerile se soldară cu rezultate neaşteptate pentru conducătorii românilor din Bucovina. Nu se alese niciunul din proprietarii din Bucovina, care amânară să dea un răspuns la *Patenta imperială* din 17 aprilie 1848 privind reglementarea raporturilor dintre ţărănime şi proprietari.

Cunoaştem numele şi numărul candidaţilor, precum şi al alegătorilor pentru fiecare judeţ şi numărul de voturi obţinut de fiecare dintre cei aleşi pentru Adunarea Constituantă[20].

Se alege din sânul intelectualilor un singur candidat, Anton Kral, profesorul de la Liceul German din Cernăuţi, conducătorul, cum ştim, al Gărzii civile.

Se aleg, în schimb, şapte ţărani, dintre care numai doi ştiutori de carte, iar ceilalţi cinci, majoritatea analfabeţi. Cei doi ştiutori de carte erau Mihai Bodnar-Bodnărescu, deputat pentru judeţul Rădăuţi, şi Miron Ciupercovici, deputat pentru judeţul Câmpulung Moldovenesc. Între cei cinci ţărani figurează şi Lukian Cobeliţă din Plosca, comună ruteană, care făcea agitaţie pentru rămânerea Bucovinei la Galiţia.

Ferdinand I de Habsburg deschide lucrările Adunării Constituante pentru pregătirea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* la Viena, în 26 iunie 1848, dar, sub ameninţarea noilor acţiuni revoluţionare, se mută la Olmütz, în Moravia. Părăseşte Viena şi Parlamentul şi îşi alege noul sediu la Kremsier, în apropiere de noua reşedinţă imperială.

Lucrările Parlamentului în pregătirea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei*, începute la Viena în iunie 1848, se continuă la Kremsier, în apropierea reşedinţei imperiale provizorii, din octombrie 1848 până în martie 1849.

---

[18] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 384.
[19] *Ibidem*, p. 383.
[20] *Ibidem*, p. 384–385.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Mihai Bodnar-Bodnărescu, deputatul judeţului Rădăuţi, cere desfiinţarea prestaţiilor din partea ţărănimii, fără nicio despăgubire din partea ei. Deputaţii se pronunţă, iniţial, ca aceasta să fie preluată de către stat, ca apoi să revină. Mihai Bodnar cere separarea Bucovinei de Galiţia şi este combătut de Lukian Cobeliţă, deputatul huţulilor, ca să rămână, în continuare, la Galiţia[21]. Deputaţii români şi, îndeosebi, Miron Ciupercă-Ciupercovici, apelează la sprijinul populaţiei pentru întocmirea de petiţii şi memorii cu mii de semnături pe care le prezintă Parlamentului din Kremsier. Asupra activităţii deputaţilor Mihai Bodnar, Miron Ciupercă şi Anton Kral avem şi o prezentare pe documente[22].

Problema principală în petiţiile şi memoriile prezentate în Parlamentul de la Kremsier o constituie separarea Bucovinei de Galiţia. Mihai Bodnar aprecia că aceasta era „o condiţie *sine qua non* pentru apărarea, dezvoltarea şi onoarea fiinţei naţionale a românilor”[23].

Hurmuzăcheştii sunt scoşi din viaţa politică prin nealegerea în Adunarea Constituantă, când se elabora *Constituţia pentru Împărăţia Austriei*. Ţin o reuniune de familie la Cernauca, moşia lor de lângă Cernăuţi şi hotărăsc să scoată un ziar, să se audă şi cuvântul lor.

„Bucovina”, cu subtitlul „Gazeta românească pentru politică, religie şi literatură”, apare la Cernăuţi, cu începere de luni, 4/16 octombrie 1848 şi până miercuri 20 septembrie/2 octombrie 1850[24]. Sunt necesare câteva observaţii prealabile. „Bucovina” se înfăţişează ca o publicaţie în format 27x42 cm, ceva mai mic decât formatul ziarelor obişnuite, cu text bilingv, român-german; textul rămas în stânga paginii, cu litere chirilice şi datat după calendarul vechi; textul german în partea dreaptă a paginii cu litere latine şi datat după calendarul nou; paginaţia este continuă pentru tot anul editorial. Mai multe numere au şi *Supliment*, inclus în paginaţia din numărul respectiv. Suplimentul nu este destinat scrierilor literare, cum s-ar putea crede, ci lucrărilor cu caracter informativ. Literaturii i se rezervă *Feuiletonul* din a doua parte a paginii, jos, cu care se încheie fiecare număr. În caseta editorială se înregistrează, cu primul număr, din 4/16 octombrie 1848, pentru tot anul, „Herausgegeben und gedrucht von Iohann Ekhardt und Sohn”. După suspendarea apariţiei ziarului, din ianuarie–februarie 1849, când îşi reia apariţia, cu nr. 1 din 14/26 februarie 1849, se precizează: „Redacţia Giorgi şi Alexandru Hurmuzachi. Tipografia Ioan Ekhardt şi fiu”. Gheorghe Hurmuzachi se retrage cu numărul 34 din 14/26 octombrie 1849. Se arată: „Redactor responsabil Alexandru Hurmuzachi. Tipografia Ioan Ekhardt şi fiu” şi pentru tot anul 1850.

---

[21] Teodor Balan, *Lukian Kobelitza. Ein Beitrag zur Kenntnis des politischer Ereignisse der Jahre 1848 und 1849 în der Bukowina*, Cernăuţi, Druck „Eminescu”, 1926.

[22] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 388–394.

[23] *Ibidem*, p. 400.

[24] „Bucovina”, [anul I], nr. 1, 4/16 octombrie 1848; nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie 1850.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

„Bucovina” îşi inaugurează activitatea luni, 4/16 octombrie 1848, cu un editorial programatic, *Cernăuţi, 3 octobri*, pregătit de Gheorghe Hurmuzachi şi semnat cu iniţialele G.H.[25]. Editorialul programatic se deschide cu o prezentare generală a Revoluţiei din 1848, realitate istorică, spre a nu oferi Curţii imperiale pretexte să oprească apariţia ziarului, realitate istorică pe care nu o pot evita statele europene. Nu o poate evita nici Imperiul Habsburgic, stat multinaţional. O „lovire magică – adică Revoluţia din 1848, arată Gheorghe Hurmuzachi – a sfărmat lanţurile spiritului” şi „inimile popoarelor”, pe care „un îndelungat despotism le amorţise”, se deşteaptă din „politica lor de letargie” şi „aleargă înaintea noului secol” spre realizarea „împărăţiei libertăţii şi dreptăţii”.

Curtea imperială putea descifra şi dintr-o asemenea prezentare elogiul Revoluţiei din 1848. Atenţia sa era, însă, îndreptată spre lucrările Adunării Constituante, unde se pregătea noul act legislativ al imperiului, *Constituţie pentru Împărăţia Austriei.*

Bucovina nu se putea sustrage mersului evenimentelor istorice. Aici Gheorghe Hurmuzachi spune lucrurilor pe nume. Curtea imperială trata Bucovina, provincia din marginea imperiului, ca o „maşteră”, cu alte cuvinte ca o mamă vitregă şi o ţinea în „cătuşe” de o „birocraţie obraznică sau incapabilă”. De aici şi aşteptările Bucovinei erau mai mari în noua epocă istorică decât în celelalte provincii ale Imperiului Habsburgic.

„Bucovina” va fi în această situaţie – arată Gheorghe Hurmuzachi – „defensorul”, adică apărătorul, intereselor „naţionale, intelectuale şi materiale” şi va combate „fără cruţare orice abatere de la aceste principii”.

Problema cea mai importantă în acest editorial programatic o constituie declaraţia publică în acest moment istoric, după aproape un secol de la anexarea Ţării de Sus a Moldovei, pe care avea să o numească Bucovina, că ea aparţinea spaţiului geografic şi spiritual al poporului român. Gheorghe Hurmuzachi făcea această declaraţie publică într-un moment când mai multe provincii româneşti se aflau sub stăpânirea imperiilor vecine. Anticipa, în viziunea sa, ştergerea graniţelor politice între provinciile româneşti, cum avea să se întâmple în 1918.

Din editorialul programatic aflăm că „Bucovina” avea un cerc larg de colaboratori, că va acorda atenţie lucrărilor din toate provinciile româneşti şi va fi „o oglindă a activităţii românilor”. Gheorghe Hurmuzachi mai preciza în finalul editorialului programatic că va da în germană numai lucrări de „un interes mai general”, ca să fie îmbrăţişate şi de publicul german.

„Bucovina” sub conducerea lui Gheorghe şi Alexandru Hurmuzachi, redactori răspunzători, şi Iraclie Porumbescu, secretar de redacţie, intră în lupta

[25] Idem, [anul I], nr. 1, 4/16 octombrie1850, p. 1–3.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

pentru recunoaşterea drepturilor românilor din provincia lor chiar din numărul 3, din 22 octombrie/3 noiembrie 1848[26].

Deschide numărul cu editorialul *Viitorul Bucovinei*, în care arată care puteau fi situaţiile privind această problemă. „*Are să fie provincie deosebită* – se subliniază în editorial – *precum ea este cunoscută prin mai multe patente şi hotărâri împărăteşti care se repetează până în timpurile cele mai noue; are ea ca provincie deosebită să fie îndeosebi organizată şi administrată cu de aproape privire a împrejurărilor ce-i sunt cu totul proprii? Sau are ea să fie întrupată [integrată] în altă provincie a Monarhiei şi care anume şi are ea a fi unită cu aceasta pentru veci?*" Problema care se pune priveşte, cum se vede, separarea Bucovinei de Galiţia.

„Bucovina" publică, în continuare, în acelaşi număr, *Convenţia* în 4 capitole, încheiată la Constantinopol, în 7 mai 1775, între Imperiul Habsburgic şi Imperiul Otoman privind anexarea Ţării de Sus a Moldovei[27]. În capitolul I se justifică anexarea Ţării de Sus pentru o legătură necesară între Transilvania şi Galiţia, mai vechile provincii imperiale. În capitolul II se prevedea că Imperiul Habsburgic nu va ridica cetăţi în provincia anexată. În capitolul III se propun măsuri pentru paza graniţei între Imperiul Habsburgic, Muntenia şi Moldova. În capitolul IV se discută despre situaţia „târguşorului Orşova", aşezat pe malul Dunării.

Importantă este şi motivarea pentru care „Bucovina" publică acest document. „Originalul acestui document – ţine să precizeze «Bucovina» – se află în canţelaria secretă a Curţii din Viena şi s-au împărtăşit în copii prezidiului Galiţiei (Gal. Landes Praesidium) prin decret al Cancelariei Curţii în 13 fevr. nou".

„Bucovina" face cunoscut documentul secret prin care anexarea Ţării de Sus a Moldovei s-a făcut prin şantaj.

„Bucovina" vine cu al doilea editorial, *Petiţia Bucovinei*, în 3/15 decembrie 1848[28]. De aici aflăm că acest document, numit *Petiţia Ţării*, este întocmit după Adunarea Naţională ţinută la Cernăuţi, în 20 mai 1848. Se urmează ordinea celor „12 dorinţe" (puncte), completări din dezbaterile ulterioare. *Petiţia Ţării* venea la punctul 1 cu argumente istorice decisive privind separarea Bucovinei de Galiţia. Împăratul Leopold II dă o *Patentă imperială*, în 10 septembrie 1870, în care hotăra situaţia Bucovinei. Se reproduce textul din acea *Patentă imperială*: „Bucovina pururе subt acest nume să fie privită şi tractată [tratată] ca o provincie de sine stătătoare şi cu deosebite statuturi [reprezentări]".

Trecând la punctul 2 din programul Adunării Naţionale, unde se enunţă „conservarea naţionalităţii române" şi „crearea de şcoli naţionale", *Petiţia Ţării*

[26] Idem, nr. 3, 22 octombrie/3 noiembrie 1848, p. 25. Sublinierea în text.
[27] *Ibidem*, p. 25–27.
[28] Idem, nr. 9, 3/15 decembrie 1848, p. 67–70.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

lărgeşte aria de competenţă a acestor enunţuri programatice. Solicită înfiinţarea de şcoli populare, prin care se înţelege pentru satele din Bucovina şi înfiinţarea unei Catedre pentru limba şi literatura română, încadrarea în instituţiile de stat cu personal care ştia deplin limba română, „dregătoriile" provinciale să primească corespondenţa în română şi să răspundă tot aşa. La punctele următoare solicitările sunt formulate în acelaşi context: posibilitatea ca românii să ocupe funcţii în administraţia de stat, politică şi judecătorească (punctul 3), înfiinţarea unui Institut de credit pentru proprietarii de pământuri şi pentru ţărănime (punctul 4), regularea situaţiei ţăranilor în baza cadastrului, cu termen de finalizare anul 1821 (punctul 5), egalitatea tuturor confesiunilor religioase şi politice, cu desfiinţarea tuturor serviciilor şi restricţiilor prin deosebirea religioasă (punctul 6), schimbarea legilor de protecţie împotriva ciumei, introduse în 1836, care împiedicau comerţul şi relaţiile cu Moldova (punctul 7), să se şteargă controalele de vamă şi să stabilească alte reglementări la graniţă (punctul 8), să se micşoreze preţul sării, care apăsa pe cei săraci şi împiedica activitatea economică (punctul 9). La celelalte trei puncte se prevedeau solicitări privind alegerea episcopului şi administrarea averilor bisericeşti.

Petiţia Ţării reprezenta în acel moment istoric cel mai cuprinzător document privind revendicărilor românilor din Bucovina. Era acoperit şi cu un număr mare de semnături. „Bucovina" era încredinţată că prin sancţionarea de către împărat a acestui document se înlăturau „haoticile împrejurări din situaţia de faţă".

Petiţia Ţării este prezentată împăratului Ferdinand I de Habsburg în iunie 1848, după ţinerea Adunării Naţionale de la Cernăuţi, din mai 1848, care o predă Parlamentului din Kremsier pentru a o introduce pe ordinea de zi a dezbaterilor în elaborarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei*. Documentul intra ca şi petiţiile şi memoriile deputaţilor români din Parlamentul de la Kremsier pe căile întortocheate ale administraţiei imperiale.

Ferdinand I de Habsburg vine la conducerea Imperiului Habsburgic în 1835 şi rămâne în fruntea sa până în 2 decembrie 1848. Istoricii austrieci îl prezintă în termeni nu tocmai favorabili. „Împăratul Ferdinand I de Habsburg fuse deja depăşit în vremurile paşnice de sarcinile sale – arată Erich Zöllner –, cu atât mai puţin s-a dovedit el la înălţimea obligaţiilor sale imperiale în situaţiile critice condiţionate de revoluţie[29]. Erich Zöllner vorbea în numele conducerii imperiale.

Ferdinand I de Habsburg patronează, prin măsurile sale legislative, cea mai importantă realizare constituţională din istoria popoarelor din Imperiul Habsburgic[30].

---

[29] Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ediţia a VIII-a, vol. I, traducere de Adolf Armbruster, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 441.

[30] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 69. Împăratul Ferdinand I de Habsburg îl numeşte pe Eugenie Hacman, student la Viena, în 8 mai 1835, meditator pentru limba română. Este primul împărat, şi

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Ferdinand I de Habsburg este constrâns să demisioneze de la conducerea Imperiului Habsburgic în valurile revoluţiei[31]. O lasă lui Carol Franz, fratele său, care nu poate sta în fruntea sa în valurile revoluţiei decât câteva zile şi o trece fiului său, Francisc Iosif I (1848–1916), care o preia în valurile revoluţiei, în 3 decembrie 1848, din „graţia lui Dumnezeu", când abia împlinise 18 ani. Se naşte la Schönbrumn, în 18 august 1830.

Parlamentul de la Kremsier îşi încheie lucrările la pregătirea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* în martie 1849 şi o trimite lui Francisc Iosif spre promulgare. Împăratul refuză să facă acest lucru. Avea dreptate. *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* era opera lui Ferdinand I de Habsburg, predecesorul său şi se realiză în afara prerogativelor sale imperiale. O sancţionă, silit de miniştrii săi, în 4 martie 1849[32].

Se înşiră numele „ţărilor" în fruntea cărora era destinat să stea „din graţia lui Dumnezeu": „Împărat al Austriei, Rege de Ungaria şi Boemia, de Lombardia şi Veneţia, de Dalmaţia, Croaţia, Slavonia, Galiţia, Lodomeria şi Iliria, Arhiduce de Austria, Duce de Lotaringia, Salisburg, Stiria, Karintia, Karmolia, Silezia de Sus, Silezia de Jos, Mare duce de Transilvania, Conte de Moravia, Conte principe de Habsburg şi Tirol etc., etc."[33].

Francisc Iosif prelua la venirea la conducerea Imperiului Habsburgic cea mai mare extindere teritorială din istoria sa multiseculară. Va pierde în lunga sa domnie cea mai mare parte a acestor „ţări", nominalizate în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, care vor forma state naţionale.

După prezentarea extinderii geografice a Imperiului Habsburgic, cu încheierea „etc., etc.", spre a sublinia că ea nu era completă, Francisc Iosif arată că noua organizare a Imperiului Habsburgic în regate şi ducate, stabilită în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, nu-i aparţinea, ci venea din partea Consiliului Ministerial, căruia îi revenea şi obligaţia să garanteze libertăţile cetăţeneşti. Tot Consiliul Ministerial stabilea, în 12 puncte, şi principiile după care se va călăuzi în îndeplinirea sarcinilor ce şi le asuma. Deci, în noua împărăţie a Imperiului Habsburgic, în baza prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, figurează între mai multe ducate şi Ducatul Bucovina.

după câte ştim şi singurul, care-şi angajează meditator pentru limba română. Împăratul a fost mulţumit de prestaţiile meditatorului său şi îl numeşte episcop al Bucovinei.

[31] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 389.

[32] Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 494. Dieta imperială de la Kremsier îşi depăşise termenul de funcţionare şi Francisc Iosif o dizolvă în 7 martie 1849 cu ajutorul armatei.

[33] „Bucovina", [anul II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 21–22. Se publică *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, p. 22–30; *Festivitatea de la Cernăuţi*, p. 30 (text român şi german).

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Francisc Iosif alătura la cele 12 puncte încă unul, al 13-lea, în care stabilea că măsurile luate de miniştrii săi erau provizorii până la „înfiinţarea legilor organice".

Regatele şi ducatele pregătesc constituţiile lor şi instituie guverne provinciale, cum se procedează şi în Ducatul Bucovina.

Constituţie pentru Împărăţia Austriei stabileşte noua organizare a Imperiului Habsburgic în XVI capitole: *Despre imperiu* (I), *Despre împăratul* (II), *Despre dreptul cetăţenesc al imperiului* (III), *Despre comună* (IV), *Despre interesele ţării, adică obiectele dietelor provinciale* (V), *Despre interesele imperiului, adecă obectele Parlamentului* (VI), *Despre puterea legislativă* (VII), *Despre Parlament* (VIII), *Despre constituţiile şi dietele provinciale* (IX), *Despre puterea executivă* (X), *Despre consiliul imperiului* (XI), *Despre puterea judecătorească* (XII), *Despre judecătoria imperiului* (XIII), *Despre finanţele imperiului* (XIV), *Despre puterea armată* (XV), *Hotărâri universale* (XVI). Se stabileşte în fiecare capitol, prin paragrafe, şi aria competenţelor. Ducatul Bucovina figurează în capitolul I, după arhiducatul Cracovia şi înainte de ducatele Dalmaţia, Croaţia şi Slavonia. Se stabilea în capitolul IX, în paragrafele 70–81, aria de competenţe în constituţiile şi dietele provinciale. Aici ar fi trebuit să figureze şi Ducatul Bucovina. „Toate celelalte ţări ale Coroanei – se arată aici în paragraful 77 – capătă constituţii provinciale proprii", iar în paragraful 78 se precizează că în constituirea dietelor provinciale se va urma respectarea intereselor tuturor provinciilor. *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* nu înscria explicit niciuna dintre revendicările românilor din *Petiţia Ţării*, însă favoriza, prin prevederile din paragrafele amintite mai sus, propaganda ruteană pentru rămânerea Bucovinei la Galiţia sau măcar împărţirea ei.

„Bucovina" publică odată cu promulgarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* şi o informare privind festivitatea de la Cernăuţi în cinstea acestui eveniment istoric. Publică, tot după promulgarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei*, o dare de seamă privind audienţa specială a delegaţiei românilor din Transilvania, Ungaria, Banat şi Bucovina la Olmütz, condusă de Andrei Şaguna, să aducă omagiu lui Francisc Iosif pentru promulgarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei*[34]. O face peste voia sa, cum am arătat mai sus, obligat de către miniştrii săi. Împăratul condamnă în răspunsul său „partida criminală" care a provocat războiul civil în Transilvania şi îl continua. Asigură delegaţia română că îi va da pentru omagiile sale, în curând, „un răspuns îndestulatoriu". Împăratul îl dă, la care nu se aşteptau românii, nici celelalte popoare din imperiu. Abrogă *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* în 31 decembrie 1851, face un cadou, de Anul Nou, claselor stăpânitoare din imperiu, anulează cuceririle Revoluţiei din 1848 şi introduce neoabsolutismul în locul regimului constituţional.

[34] Idem, nr. 3, 25 februarie/9 martie 1849, p. 13–16. Text român şi german.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

„Bucovina” publică, în 15/25 aprilie 1849, raportul lui Anton Kral, cu comentarii, deputatul oraşului Cernăuţi în Parlamentul de la Kremsier, deputatul cu cea mai bună pregătire intelectuală şi politică, care arată că deputaţii români, cu excepţia lui Mihai Bodnar şi Miron Ciupercă, s-au situat în dezbaterile Parlamentului, cu orientări contradictorii, împotriva intereselor Bucovinei. Raportul *Către onorabilii alegători ai capitalei Ducatului Bucovina* este datat „Cernăuţi, în april 1849” şi semnat „Anton Kral, fostul deputat al capitalei Cernăuţi”[35].

Camera Deputaţilor din Ungaria se întruneşte la Debreţin (Debreczen) în 14 aprilie 1849, la o lună după sancţionarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* şi legiferează un act istoric: detronarea dinastiei Habsburgilor şi alegerea lui Lajós Kossuth (1802–1894) guvernator[36]. Curtea din Viena cere sprijinul Imperiului Ţarist pentru restabilirea autorităţii sale în Transilvania. Armata ţaristă intră în Transilvania din Moldova şi din Bucovina, sub comanda prinţului general-mareşal Ivan Fiodorovici Paskievici (1782–1856), cunoscut şi prin înăbuşirea răscoalei poloneze din 1830–1831, să scoată din luptă armata revoluţionară maghiară sub comanda generalului polonez Josef Bem (1795–1850). După mai multe confruntări, cu rezultate schimbătoare, armata ţaristă obţine o victorie importantă la Sighişoara–Albeşti (31 iulie 1849). Cade în luptă şi poetul revoluţionar maghiar Petöfi Sándor. Josef Bem izbuteşte să obţină o victorie la Ocna Sibiului (5 august 1849) şi ocupă Sibiul pentru scurtă vreme.

Se formară în Transilvania două centre revoluţionare: în Munţii Apuseni, sub conducerea lui Avram Iancu şi în partea de câmpie, sub conducerea lui Josef Bem. Demersurile lui Nicolae Bălcescu pe lângă cele două regiuni revoluţionare nu se soldară cu rezultatele sperate. Armata revoluţionară capitulează în faţa celei ţariste la Şiria, Arad (13 august 1849). Kossuth şi ceva mai târziu şi Bem se refugiază pe teritoriul de sub suzeranitatea otomană[37].

Existau în Imperiul Habsburgic înainte de Revoluţia din 1848–1849 numai două publicaţii româneşti: „Gazeta Transilvaniei”, ziar politic şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”, revistă literară, fondate amândouă de G. Bariţiu, la Braşov, în 1838. Se întemeie la Blaj „Organul luminării”, cu specificarea „gazetă bisericească, politică şi literară”, sub conducerea lui Timotei Cipariu, săptămânal, care apare între 4 ianuarie 1847 şi 28 aprilie 1848 şi 12 mai – 29 septembrie 1848.

---

[35] Idem, nr. 10, 15/27 aprilie 1849, p. 51–53. Text român şi german.

[36] Victor Cheresteşiu, Cornelia Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureşan, Constantin Nuţu, Acaţiu Egyed, Vasile Curticăpeanu, *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961], p. 114–132; Dan Berindei (coordonator), *Istoria României*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821–1878)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2013, p. 423–425.

[37] *Din istoria Transilvaniei*, p. 129–142.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Introduce alfabetul latin şi are preocupări predominant filologice. Se întemeiază de Hurmuzăcheşti, la Cernăuţi, „Bucovina", cum am arătat mai sus, publicaţie româno-germană de „politică, religie şi literatură", care începe să apară din 20 septembrie/4 octombrie 1848. Publicaţiile lui G. Bariţiu şi ale Hurmuzăcheştilor apar pentru câteva perioade în paralel, fiind momente de glorie în istoria presei româneşti din Imperiul Habsburgic.

G. Bariţiu face din „Gazeta Transilvaniei", ziar politic, un „jurnal" al evenimentelor din 1848–1849 în Transilvania şi Bucovina, dar şi din Muntenia şi Moldova, cu reproduceri de comentarii din presa din Austria. Nu avem, în acei ani, o publicaţia asemănătoare în presa românească.

G. Bariţiu se situează în activitatea sa publicistică de partea stăpânirii imperiale şi îi prezintă pe revoluţionarii unguri „rebeli". „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" sunt suspendate în martie 1849.

G. Bariţiu avea motive să fie îngrijorat de măsurile care se vor lua împotriva sa. Trece Carpaţii şi se stabileşte la Câmpina. Muntenia şi Moldova se aflau sub ocupaţie rusească. Este arestat, ţinut în închisoarea de la Ploieşti şi, fiind cetăţean al Imperiului Habsburgic, este dus sub escortă de un cazac şi predat autorităţilor militare austriece din Cernăuţi, cu recomandarea că era „om periculos". Autorităţile militare cernăuţene „îl leagă în fiare", să nu tulbure ordinea din imperiu şi îl depun în închisoarea militară (Garnisonarrest), cu făcătorii de rele, dezertorii din armată şi vagabonzii. Hurmuzăcheştii întreprind demersuri să fie eliberat din închisoare. Gheorghe Hurmuzachi depune cauţiune averea şi persoana sa, care nu sunt suficiente pentru autorităţile austriece. Un corespondent din Cernăuţi, probabil din cercul Hurmuzăcheştilor, publică în ziarul „Ostdeutsche Post" din Viena o corespondenţă în care denunţa tratamentul care i se aplica lui G. Bariţiu de către autorităţile austriece cernăuţene.

Alexander von Bach, ministrul de Interne, ia cunoştinţă de corespondenţă şi dă dispoziţii ca G. Bariţiu, „cetăţeanul din Ardeal", să fie eliberat din închisoare. Nu avea voie să părăsească Cernăuţii fără aprobarea autorităţilor, trebuia să se prezinte în faţa lor de câte ori i se cerea şi să aibă bună purtare[38].

G. Bariţiu stă în închisoarea din Cernăuţi între 18 şi 30 iulie 1849 şi rămâne în Bucovina până în octombrie 1849. Se bucură în timpul acestei lungi şederi în Bucovina de ospitalitatea proverbială a lui Doxaki (Eudoxiu) Hurmuzachi (1782–1857), seniorul de la Cernauca. Acum îl cunoaşte şi Iraclie Porumbescu pe G. Bariţiu, pentru care avea o veche admiraţie încă înainte de Revoluţia din 1848–1849. Secretarul de redacţie la ziarul „Bucovina" i-a făcut propunerea lui G. Bariţiu să colaboreze. Propunerea îl va fi bucurat pe G. Bariţiu, ţinând seama că publicistica era pentru el activitatea preferabilă. Articolele nu se semnau, în

[38] Teodor Balan, *Fraţii Georgie şi Alexandru Hurmuzachi şi ziarul „Bucovina". Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848–1850*, Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, 1924, p. 26–29. Capitolul *Cazul Bariţiu*.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

afară de unele editoriale şi ar trebui întreprinse cercetări cu privire la colaborarea sa. S-ar putea să avem surprize.

Felix Schwarzenberg (1800–1852), prinţul, primul semnatar al *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* între cei opt miniştri, numeşte guvernator civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei şi guvernator civil în Ducatul Bucovina să pună în aplicare prevederile din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, din 4 martie 1849 şi legile care îi urmară.

Guvernator civil şi militar al Marelui Principat al Transilvaniei îl numeşte pe Ludwig baron de Wohlgemuth (1788–1851), cu începere din iulie 1849 să aplice în spiritul disciplinei militare şi al gradului său de general prevederile din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* din 4 martie 1849 şi a legilor care îi urmează. Împarte Marele Principat al Transilvaniei în districte, cu comisii districtuale şi comandanţi militari în fruntea lor. Desfiinţează „orice comitet naţional sau politic, nici urmă să nu-i rămână”[39]. Avea în vedere hotărârea deputaţilor unguri, din 14 aprilie 1849, prin care îi detronează pe Habsburgi şi îl proclamă pe Lajós Kossuth guvernator al Ungariei.

Guvernatorul civil şi militar este atacat violent pentru politica sa de către aristocraţia săsească şi unguresc şi denunţat că se comportă ca un „walachischer Tribun” – „tribun valah”[40]. Acuzaţii de o asemenea gravitate nu se putea să rămână fără urmări.

Felix Schwarzenburg îl numeşte guvernator civil în Ducatul Bucovina pe Eduard Bach, frate cu Alexandru Bach, primul ministru în guvernul imperial[41]. Eduard Bach face cunoscut, printr-o *Încunoştiinţare*, publicată şi în „Bucovina”, în 18/30 martie 1849, că a fost numit la conducerea Ducatului Bucovina, „Ţară a Coroanei”, şi că va informa asupra măsurilor pe care le va lua guvernul imperial, dar şi guvernul de la Lemberg. Datează *Încunoştiinţarea* „Cernăuţi, 23 mart 1849” şi o semnează „Eduard Bach k.k. Consilieriu de guvern şi şef politic”[42].

Eduard Bach reprezenta „o încarnare a reacţiunii” şi, în loc să aplice prevederile din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, se pregătea să ia puterea[43]. Felix Schwarzenberg îl înlocuieşte cu Adalbert Henniger (1849–1852), care nu mai apucă să pună în aplicare sarcinile predecesorului său[44].

Ludwig baron de Wohlgemuth avea pentru comunicarea dispoziţiilor sale presa săsească şi cea unguresc şi nicio publicaţie pentru români, populaţia majoritară. Hotărăşte reapariţia „Gazeta Transilvaniei” şi a „Foii pentru minte,

[39] *Din istoria Transilvaniei*, p. 614.
[40] *Ibidem*, p. 616.
[41] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.
[42] „Bucovina”, [anul II], nr. 6, 18/30 martie 1849, p. 35. Text român şi german.
[43] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 427.
[44] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

inimă şi literatură", după ce primi, după câte ne dăm seama, aprobările necesare de la guvernul imperial de la Viena.

G. Bariţiu părăseşte Cernăuţii în 4 octombrie 1849 şi Alexandru Hurmuzachi şi Iraclie Porumbescu publică în „Bucovina" o informare datată „Cernăuţi, 22 sept", în care anunţă plecarea lui G. Bariţiu şi îi fac o caracterizare memorabilă. „Bărbat puternic – arată ei – în vorbă şi în faptă, patriot luminat şi naţionalist învăpăiat"[45].

Întors la Braşov, G. Bariţiu inaugurează o nouă epocă în apariţia „Gazetei Transilvaniei" şi a „Foii pentru minte, inimă şi literatură", acum sub autoritatea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi în colaborare cu Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul civil şi militar al Marelui Ducat al Transilvaniei. Evocă în editorialul programatic, *Către domnii cetitori*, publicat în „Gazeta Transilvaniei", în 1 decembrie 1849, împrejurare prin care trece el şi familia sa după suspendarea publicaţiilor sale în 3 martie 1849. Îşi relua activitatea publicistică, arată el, „cu cel mai curat cuget şi dorinţă", să satisfacă după putinţă şi împrejurări aşteptările publicului românesc „pe câmpul politic, social şi literar". Va continua lupta ca în trecut, neabătut cu „toate cabalele" şi cu „satanica manevră" de a-l abate din drum. „Declarăm încă o dată – atrage atenţia G. Bariţiu – că cei care nu stau cu noi sunt împotriva noastră"[46]. Dă în continuare programul publicaţiilor sale foarte scurt şi explicit: „Măsuri şi ordinaţiuni guberniale destinate pentru publicitate"; „Noutăţi din patrie şi străine"; „Apărarea intereselor noastre patriotice şi naţionale tocma în măsura în care va fi iertat şi jurnalelor de alte limbe"; „« Foaie pentru minte, inimă şi literatură» cuprinde articuli curăspunzători titulei sale".

Editorialul programatic este datat „Braşov, 1 decembrie 1849" şi semnat „Georgie Bariţ, redactoru responsabil".

Se dau în continuare informaţiile lui Ioan Gott, editor, cu privire la recuperarea preţului pentru numerele din semestrul I, când publicaţiile n-au apărut şi preţul abonamentului pentru anul următor.

G. Bariţiu trece în fruntea programului său de activitate comunicatele oficiale. Era condiţia pusă de guvernatorul civil şi militar pentru reapariţia publicaţiilor româneşti.

G. Bariţiu publică în acelaşi număr cu editorialul său programatic, în pagina următoare, cu titlul *Publicaţiuni oficiale*, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Către poporul ţăran*, care sună ca un sfârşit de epocă în istorie: „Robia [iobăgia, claca] este ştearsă pentru toţi vecii". Se vestea şi sfârşitul speranţelor proprietarilor că se vor mai întoarce la stările de lucruri de dinainte de revoluţie. „Mai declar o dată cu solemnitate – ţinea să precizeze guvernatorul civil

[45] „Bucovina", [anul II], nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 175. Text român şi german.

[46] „Gazeta Transilvaniei", anul XII, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 67. G. Bariţiu reia numerotarea în continuare la numărul 17, din 3 martie 1849, când publicaţiile sale sunt suspendate.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

şi militar – că robota va fi ştearsă pentru toţi vecii şi nu se va mai întoarce niciodată". Comunicatul este datat „Sibiu, 27 noiembrie 1849" şi semnat „Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul ces[aro] reg[esc] civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei"[47].

G. Bariţiu scoate din „Gazeta Transilvaniei" şase numere, între 1 decembrie şi 29 decembrie 1849. Publică în aceste numere, în două dintre ele, în locul editorialelor, comunicatele lui Ludwig baron de Wohlgemuth către comandanţii militari, pe care le numeşte *Dipoziţiuni pentru toţi comisarii districtuali*, datat „Sibiu, 21 dec. 1849", semnat „Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul ces[aro] reg[esc] civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei", în mai multe puncte în care cere „comisarilor districtuali" să asculte şi să trateze cu responsabilitate „plângerile poporului ţăran"[48].

În *Ordinaţiunea… către comandanţii militari de districte*, datată „Sibiu, în 26 dec. 1849", semnată ca mai sus, se atrage atenţia că noii comandanţi aveau obligaţia să se despartă de trecut şi să pună în aplicare dispoziţiile sale. Avertiza că cei care sunt „leneşi la îndeplinirea dregătoriei lor" nu „pot fi suferiţi în post"[49].

G. Bariţiu publică în „Gazeta Transilvaniei", încă de la reapariţia sa, un studiu foarte extins, *Idei îmbietoare şi pregătitoare* pentru o viitoare reorganizare a Imperiului Habsburgic[50]. Studiul cuprinde şi un capitol separat, *Punctele Petiţiunii române* din 25 ianuarie/13 februarie 1849 în opt puncte. „Unirea tuturor românilor din statul austriac – se arată la punctul 1 – într-o singură naţiune de sine stătătoare sub schiptrul Austriei ca parte întregitoare a Monarhiei". Textul face parte din *Memoriul naţiunii române din Marele Principat al Ardealului, din Banat, din părţile vecine Ungariei şi din Bucovina*, prezentat Curţii din Viena în 25 ianuarie/13 februarie 1848 de o delegaţie din care făceau parte şi Eudoxiu Hurmuzachi, istoricul, şi Mihai Bodnar-Bodnărescu, deputatul rădăuţean.

Propunerea înscrisă la punctul 1, reprodus mai sus, o găsim în prevederile *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* sub forma Marele Principat al Transilvaniei şi Ducatul Bucovina cu constituţii şi guverne proprii.

Alexandru Hurmuzachi considera că nu putea fi trecut cu vederea faptul că în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* din 4 martie 1849 nu se făcea o vorbire separată, cum se proceda pentru Regatul Ungariei, al Croaţiei, al Sloveniei, dar şi pentru Voievodatul Serbiei. Publică în „Bucovina", în două numere, un studiu, *Posiţiunea ierarhiei române în Austria*, semnat numai cu iniţiale: (E. H.), puse în paranteză la începutul primei părţi a studiului şi nu se repeta şi la partea a doua,

[47] *Ibidem*, p. 68.
[48] Idem, nr. 24, 22 decembrie 1849, p. 91.
[49] Idem, nr. 26, 29 decembrie 1849, p. 99.
[50] Idem, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 68–69; nr. 19, 5 decembrie 1849, p. 71–73; nr. 20, 2 decembrie 1849, p. 75–77; nr. 21, 12 decembrie 1849, p. 79–80.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

care apare fără semnătură la o distanţă de şapte numere (8/20 aprilie, 10/22 iunie 1849)[51]. Semnătura numai cu iniţiale putea lăsa să se înţeleagă că studiul aparţinea lui Eudoxiu Hurmuzachi, istoricul.

Alexandru Hurmuzachi deschide studiul său cu un elogiu al Revoluţiei de la 1848: „În anul 1848 de eternă memorie – declară Alexandru Hurmuzachi – soarta voind ca naţionalitatea fiecărui popor din întinsa Monarhie austriacă să surpe lanţurile cele vechi şi fiecare naţiune să se bucure în desfătare de preţiosul dar al unei vieţi naţionale neatârnate".

Pentru o „naţiune" ca cea română, care şi-a câştigat libertatea prin Revoluţia din 1848, se impunea ca şi biserica ei să-şi dobândească libertatea prin ieşirea de sub subordonarea faţă de Patriarhia din Carlovăţ.

Meritul Bisericii Ortodoxe constă în faptul că a păstrat drepturile sale în două împrejurări primejdioase în egală măsură. „Biserica, sprijinul de căpetenie şi protectoarea conştiinţei religioase a românilor, s-a opus – arată Alexandru Hurmuzachi – contra mahomedanismului ce străbătea de la Răsărit, pe de altă parte în contra catolicismului ce cu o tărie tot aşa de mare ameninţa de la Apus."

Alexandru Hurmuzachi întreprinde o cercetare istorică în care remarcă demersurile lui Andrei Şaguna să scoată Episcopia de la Sibiu din subordonarea ei faţă de Patriarhia din Carlovăţ, fără rezultat, şi condamnă orientarea lui Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, pentru tratativele cu Patriarhia din Carlovăţ. Caracterizează ironic orientarea sa: „Aceasta va să zică a pipera piperul cu piper".

Andrei Şaguna scoate, prin autoritatea şi demersurile la Curtea din Viena, Episcopia de la Sibiu, pe care o conducea, de sub dependenţa de Patriarhia din Carlovăţ şi o ridică la rangul de Mitropolie. Românii din Bucovina fac demersuri să fie incluşi în ea. Se împotriveşte Eugenie Hacman. Se zădărniceşte cea dintâi unire a celei mai mari părţi a românilor din Imperiul Habsburgic sub autoritatea bisericii. Atunci nu putea fi vorba şi de o unire sub autoritatea politică.

Curtea din Viena avea motive să fie nemulţumită de studiul lui Alexandru Hurmuzachi. Mai întâi pentru elogiul Revoluţiei din 1848, apoi pentru prezentarea catolicismului egal de primejdios ca mahomedanismul. Catolicismul era, însă, religia de stat în Imperiul Habsburgic. Să mai notăm, tot aici, că Alexandru Hurmuzachi încheia partea a doua a studiului său cu declaraţia lui O'Conell (1775–1847), agitator irlandez, care ridică glasul său în Parlamentul englez în apărarea conaţionalilor săi: „6 sclavi moşteniţi, / Au doar voi nu ştiţi / Că cel ce voieşte a se libera / Trebuie însuşi lovituri a da". Era un îndemn la nesupunere şi luptă.

Alexandru Hurmuzachi, redactorul responsabil al ziarului „Bucovina", este arestat şi aruncat în temniţa din Cernăuţi, pe unde trecuse, cum am arătat mai sus,

[51] „Bucovina", [anul II], nr. 9, 8/20 aprilie 1849, p. 47–49; nr. 18, 10/22 iunie 1849, p. 89–91.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

şi G. Bariţiu. Gheorghe Hurmuzachi aşteaptă un moment favorabil, depune o cauţiune şi izbuteşte să obţină eliberarea fratelui său.

„Bucovina" nu apare între 29 iunie şi 20 iulie 1849, ca să-şi poată relua apariţia, însă, în condiţii nu tocmai favorabile.

G. Bariţiu inaugurează noul an editorial în apariţia publicaţiilor sale cu un articol programatic, *O repede privire în trecut şi viitor*, pe care-l publică în „Gazeta Transilvaniei", în 2 ianuarie 1850[52]. Avertiza că vremea pentru noi lupte nu era trecută. „Orizontul nu este senin – arată G. Bariţiu – Parisul, acel cămin al revoluţiilor, fierbe ca un vulcan cu câteva luni înainte de eruperea lavei, Germania [era] într-o dezbinare confuză şi foarte periculoasă", iar din Italia nu veneau semne „pentru menţinerea păcii". Tot acum face cunoscut şi comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Publicaţiune*, datat „Sibiu, în 10 ianuarie 1850", publicat de G. Bariţiu în „Gazeta Transilvaniei", în 13 februarie 1850, în care arată că proprietarii de moşii căutau să se folosească de instabilitatea din imperiu, să-şi revendice proprietăţile intrate în posesia ţăranilor prin revoluţie[53]. Guvernatorul civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei declara din nou că „statutul iobăgiei [robiei, clăcii] este şters şi foştii supuşi iobagi sunt recunoscuţi ca proprietari carii au a stăpânii şi folosi moşiile pe care se află". Ludwig baron de Wohlgemuth nu lăsa nicio speranţă foştilor proprietari de moşii că se mai putea reveni la situaţia de dinainte de revoluţie. Aplicarea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, din 4 martie 1849, era obligatorie şi nimeni, „fie acela orişicine, să nu cuteze a-şi face el sieşi dreptate" că va fi tras „la pedeapsă legiuită". Guvernatorul civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei este atacat pentru politica sa de către saşi şi unguri şi denunţat Curţii din Viena că se comportă ca un „Walachischer Tribun" – „tribun valah"[54]. Asemenea acuzaţii nu se putea să rămână, cum am mai arătat, fără urmări.

G. Bariţiu trece, după publicarea editorialului său programatic din 2 ianuarie 1850 şi după *Publicaţiune*, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, publicat în 13 februarie 1850, la prezentarea politicii aristocraţiei săseşti şi ungureşti în Revoluţia din 1848–1849 şi la pierderile românilor. Publică o amplă dare de seamă, *Stricăciunea românilor transilvani în morţi şi avere (1848–1849)*, în „Gazeta Transilvaniei", în 26 ianuarie 1850[55]. Un martor ocular al Revoluţiei din 1848–1849 publică o corespondenţă, *Alba Karolina dec. 30*, în care prezintă pierderile românilor în revoluţie. Corespondenţa apare în „Sudslavische Zeitung" din Agram şi este preluată şi de o publicaţie din Viena. Se dă aici numele tribunilor, legionarilor şi centurionilor din armata lui Avram Iancu, căzuţi în lupte, numele

[52] „Gazeta Transilvaniei", [anul XIII], nr. 1, 2 ianuarie 1850, p. 1.
[53] Idem, nr. 12, 13 februarie 1850, p. 48.
[54] *Din istoria Transilvaniei*, p. 616.
[55] „Gazeta Transilvaniei", [anul XIII], nr. 6, 26 ianuarie 1850, p. 21.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

preoţilor, protopopilor şi civililor împuşcaţi, spânzuraţi, decapitaţi, jupuiţi de vii, localităţile cu satele arse şi pagubele aduse gospodăriilor, precum şi numărul caselor românilor prefăcute în cenuşă. Un rol important în pierderile românilor îl au conţii şi grofii unguri şi se dă numele lor, localităţile şi numărul românilor omorâţi din porunca lor. Este cel dintâi tablou privind situaţia din Transilvania în Revoluţia din 1848–1849, întocmit de un martor ocular.

Iraclie Porumbescu, admirator a lui G. Bariţiu, urmărea din Bucovina activitatea sa bogată şi energică sub autoritatea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* şi în colaborare cu Ludwig baron de Wohlgemuth şi avea motive să fie nemulţumit de situaţia din Bucovina, unde nu se arăta niciun semn pentru aplicarea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*.

Pregăteşte o lungă corespondenţă datată „Cernăuţi, 19 ian.”, semnată „Iracliu Porumbescu”, pe care G. Bariţiu o publică în „Gazeta Transilvaniei” în două numere, din 3 şi 6 februarie 1850[56]. „Noi suntem tot pe acel pământ vegetativ – îl informează Iraclie Porumbescu pe G. Bariţiu – pe care ne lăsaşi când te-ai dus de la noi”. Avea în vedere perioada când G. Bariţiu petrece în Bucovina mai multe luni, după suspendarea publicaţiilor sale de către revoluţionarii unguri, în 3 martie 1849. Îl informează despre situaţia din Bucovina după sancţionarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei*, din 4 martie 1849. „Pe pământ constituţional – mărturiseşte Iraclie Porumbescu – mai murim de dorul *Constituţiunii.* Împlinirea dorinţelor şi alor noastre încă tot pausează [aşteaptă] în mult mai frumoasele şi mai comodele Curţi de Sus [palate] decât ar voi să vie în bietele noastre bordeie”. Iraclie Porumbescu îl încredinţa pe G. Bariţiu că nu mai era nimic de aşteptat de la „Înaltele Curţi”, cu alte cuvinte de la conducerea imperiului.

Bucovinenii avură, totuşi, un câştig prin Revoluţia din 1848 pentru interesele lor provinciale şi naţionale. Se înfiinţă la Liceul German din Cernăuţi o Catedră de limba şi literatura română, deşi o singură catedră nu era suficientă într-o provincie românească în care limba oficială era cea germană şi limbile privilegiate erau poloneza şi ruteana. Bucovinenii avură noroc ca această catedră să fie ocupată de Aron Pumnul. Iraclie Porumbescu este unul dintre intelectualii din Bucovina – dacă nu chiar cel dintâi – care preţuieşte orizontul ştiinţific al lui Aron Pumnul şi dăruirea sa în activitatea profesională. Îl întâmpină pe Aron Pumnul la sosirea sa în Bucovina, îl introduce în familia Hurmuzăcheştilor şi va deveni cel mai apropiat colaborator al său în activitatea ştiinţifică.

Iraclie Porumbescu întreprinde şi o pledoarie pentru înlocuirea alfabetului chirlic cu cel latin şi G. Bariţiu împărtăşeşte demersurile corespondentului său din Bucovina. Arată că nu putea pune în aplicare această propunere, întrucât nu erau încă pregătite condiţiile tehnice. Iraclie Porumbescu nu se mărgineşte la consideraţiile teoretice şi pune în practică înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin

[56] Idem, nr. 9, 3 februarie 1850, p. 35–36; nr. 10, 6 februarie 1850, p. 39–40.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

în rapoartele sale către forurile superioare şi episcopul Eugenie Hacman îl sancţionează drastic[57]. Iraclie Porumbescu nu împărtăşea nici conduita politică a superiorului său şi nici nu-i va da ascultare.

Iraclie Porumbescu face în corespondenţa sa şi o declaraţie dintre cele mai primejdioase într-o provincie ca Bucovina sub stăpânirea imperială. O reproducem cu menţinerea sublinierilor din text: „Este astăzi un pământ unde pe fieştecare floricică o creşte – arată Iraclie Porumbescu – un sânge sacru, un sânge vărsat pe aceste locuri pentru patrie, limbă şi naţionalitate, acel sânge de *roman*¸ pământul este al *României*, România este *patria noastră*, noi suntem *români*, limba noastră este *limba română*, *româneşte, dar vrem nu numai să vorbim, ci să şi scriem*”[58]. Asemenea cuvinte, după care pământul Bucovinei aparţinea României şi locuitorii ei erau români şi aparţineau tot României, nu se mai auziră, după câte ştim, în presa din Imperiul pajurei cu două capete.

G. Bariţiu trece, după editorialul *Stricăciunea românilor transilvani în morţi şi averi (1848–1849)*, şi alte câteva editoriale, în care se ocupă de administraţia imperială din Transilvania şi, după corespondenţa lui Iraclie Porumbescu privind situaţia din Bucovina, la expunerea poziţiei sale în aplicarea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* din 4 martie 1849, ca răspuns la acuzaţiile aristocraţiei săseşti şi ungureşti potrivit cărora, apărând ţăranii împroprietăriţi, se făcea vinovat de „cutezări comuniste”.

G. Bariţiu publică în „Gazeta Transilvaniei” editorialul *Proprietatea. Comunismul*, în 9 februarie 1850, sub semnătura „B” [Bariţiu], cum nu se proceda pentru editorialele din deschiderea numărului respectiv[59]. Mai este de observat că G. Bariţiu vine cu editorialul său în continuarea corespondenţei lui Iraclie Porumbescu.

G. Bariţiu deschide editorialul cu prezentarea activităţii sale la „Gazeta Transilvaniei”, în 1845–1846, când cere românilor din provincia sa „iubirea de proprietate”, fiindcă fără ea „nimeni nu poate fi liber, nu are patrie, nu înseamnă nimic, ci e pururi servul şi sclavul altuia”. Este avertizat de către Curtea din Viena că prin asemenea articole „iobagii (sclavii, robii, clăcaşii) uşor ar prinde gust ca să se facă şi ei proprietari”. Avertizările de această natură le depune *ad acta*, adică în arhivă. „Dumnezeu şi natura nu voiesc – îşi argumentează G. Bariţiu poziţia sa – ca să fie numai unii, puţini proprietari şi mai încolo toată patria să constea din proletari”.

Situaţia se schimbă prin Revoluţia din 1848–1849. „Poporul – adică românii, în demersul lui G. Bariţiu –, odinioară robit şi tirănit, a ajuns proprietar pe

[57] *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 10.
[58] „Gazeta Transilvaniei”, [anul XIII], nr. 10, 6 februarie 1850, p. 40. Sublinierile, în text.
[59] Idem, nr. 11, 9 februarie 1850, p. 41–42.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

moşioara ce o lucra mai înainte cu crunta sudoare a feţei, fără a se folosi de ea". Curtea Imperială putea aprecia că lucrurile nu se vor opri aici şi punea în seama celor ajunşi proprietari prin revoluţie că puteau transforma în realitate „năluciri comuniste". Asemenea acuzaţii se puteau aduce românilor transilvăneni – şi nu numai lor – înainte de Revoluţia din 1848, când „ţăranul era pe acest pământ mai străin decât fiarele pădurilor" şi puteau vedea o cale deschisă „prin cutezări comuniste".

G. Bariţiu îi numeşte pe cei care îl acuzau de „fantasma comunismului" în termeni de-o severitate rar întâlnită în articolele sale, în care cel mai blând este ignoranţa cu privire la comunism. Întreprinde o prezentare a concepţiei şi a practicilor comuniste în legătură cu proprietatea importantă – dacă nu cea mai importantă – întâlnită în presa românească îndată după Revoluţia din 1848–1849. Trimite la învăţătura din *Biblie*, unde se condamnă tirania, hoţia, înşelăciunea. Invocă lupta românilor să iasă din „sclavia egipteană". Altfel spus, românii duceau lupta să iasă din sclavia moşierilor unguri şi saşi, patronată de puterea imperială.

G. Bariţiu încheia editorialul său cu un program pentru lupta din viitor, dar şi cu un avertisment. „*Proprietate şi ştiinţă*, iar de nu vor veni alţii şi vor ocupa proprietăţile şi se vor folosi de ştiinţă spre stricăciunea şi pierderea noastră. Cine are urechi de auzit şi ochi de văzut, să audă şi să vază".

Curtea din Viena avea urechi să audă şi ochi să vadă din editorialele şi articolele lui G. Bariţiu, în care condamna stăpânirea imperială şi din corespondenţa lui Iraclie Porumbescu privind apartenenţa Bucovinei la România. G. Bariţiu este suspendat de la conducerea publicaţiilor sale şi abia mai apucă să scoată un număr din „Gazeta Transilvaniei", în 13 februarie 1850, în care se găseşte, pe ultima pagină, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, datat „Sibiu, în 10 ianuarie 1850", în care anunţa, încrezător în măsurile sale în Marele Principat al Transilvaniei, că robota era ştearsă pentru totdeauna şi foştii iobagi recunoscuţi ca proprietari pe moşiile pe care se aflau[60].

„Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", fondate de G. Bariţiu la Braşov, în 1838, şi „Bucovina", întemeiată de Hurmuzăcheşti la Cernăuţi, în 1848, apar paralel între octombrie 1848 şi martie 1849 şi decembrie 1849 şi februarie 1850, când se elaborează *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi se trece la aplicarea prevederilor înscrise în ea. Este epoca de glorie în istoria presei româneşti sub stăpânirea imperială. „Bucovina" rămâne din februarie 1850 singura publicaţie românească din Imperiul Habsburgic, pentru câteva luni, până în octombrie 1850, când îşi va înceta şi ea apariţia.

Conducătorii „Bucovinei", Alexandru Hurmuzachi, redactorul responsabil şi Iraclie Porumbescu, secretarul de redacţie, nu se găseau în situaţia lui G. Bariţiu, redactor la „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură",

[60] *Ibidem*, p. 48.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

care-şi desfăşura activitatea în Transilvania sub autoritatea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* şi în colaborare cu Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul civil şi militar al Marelui Principat al Transilvaniei. Guvernator civil al Ducatului Bucovina era, numit tot de Felix Schwarzenberg, Eduard Bach, care nu trece la aplicarea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, cum am arătat mai sus, şi Alexander von Bach, fratele său, îl înlocuieşte cu Adalbert Henniger. Mai este de observat că Alexandru Hurmuzachi era rău văzut de conducerea imperială, după publicarea studiului *Poziţia ierarhiei române în Austria*, în „Bucovina", în iunie şi iulie 1849, pentru care autorul studiului este depus de către autorităţile austriece la închisoarea din Cernăuţi. Este eliberat condiţionat la demersurile Hurmuzăcheştilor şi intră sub supravegherea autorităţilor imperiale cernăuţene.

„Bucovina" se făcea vinovată, sub conducerea lui Alexandru Hurmuzachi şi Iraclie Porumbescu, prin comentariile privind situaţia revoluţionară din Transilvania şi prin relatări despre situaţia din Moldova, sub ocupaţie rusească. Consulul rus din Iaşi întocmeşte rapoarte despre situaţia din Bucovina şi din Moldova şi „curierii zburară de aici [de la Iaşi] la Petersburg şi la Viena cu acuzări asupra foişoarei provinciale, în care zic c-ar fi mirosit comunism, socialism, radicalism, dacism, demagogism, democratism"[61].

Alexander von Bach, ministrul de Interne al Imperiului Habsburgic, alarmat de aceste reclamaţii, în cea mai mare parte neîntemeiate, trimite o primă avertizare lui Adalbert Henniger, guvernatorul civil al Ducatului Bucovina, în 28 martie 1850, să atragă atenţia redacţiei că va lua măsuri dacă „Bucovina" continua să „agite spiritele" prin articolele sale. Adalbert Henniger răspunde în 3 aprilie 1850. Arată că ziarul nu exercită nici „o influenţă nefavorabilă" asupra populaţiei. Avertizarea face o impresie profundă asupra lui Alexandru Hurmuzachi. Se vedea constrâns să nu mai scrie despre situaţia din Bucovina, Transilvania şi Moldova.

Autorităţile din Moldova şi consulul rusesc din Iaşi continuă acţiunile sale împotriva ziarului „Bucovina", cu acuzaţii tot mai grave şi alarmante. Alexandru Bach, ministrul de Interne, trimite guvernatorului Ducatului Bucovina şi o a treia notă, în 22 august 1850. Face vinovată redacţia de atitudine „constant duşmănoasă" faţă de guvernul austriac. Neliniştea, prin felul ei „incendiar de a scrie", spiritele moldovenilor. Avertiza că va suprima apariţia „Bucovinei". Guvernatorul Ducatului Bucovina răspunde, în 1 septembrie 1850, că „«Bucovina» de la un timp încoace nici nu mai apare"[62]. Guvernul de la Iaşi interzice intrarea „Bucovinei" în

[61] Teodor Balan, *Fraţii Georgie şi Alexandru Hurmuzachi şi ziarul „Bucovina"*, p. 43.

[62] *Ibidem*. Prezentare a situaţiei politice din Bucovina (p. 43–46). Avertizările ministrului de Interne şi răspunsurile guvernatorului civil al Ducatului Bucovina (p. 62–64).

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Moldova. Era cea mai grea lovitură pe care o primea ziarul. Pierdea sprijinul principal în susţinerea sa.

„Bucovina" suprimă *Suplimentul*, iar din 26 aprilie/8 mai 1850 nu mai poate să apară miercurea şi sâmbăta şi trece la numere duble, 31–32, 2/15 mai 1850. „Bucovina" vine cu numărul 49–50, din 5/17 iulie 1850, cu un editorial, *Către domnii cititori* pe care îl publică, tot ca editorial, şi în numărul 51–52, din 12/24 iulie 1850 şi în numărul 53–54, din 19/31 iulie 1850. „Bucovina" se găsea într-un moment, cum se desprinde de aici, când erau pregătite măsurile ca să fie suspendată. Redacţia arată că Bucovina ocupă un loc aparte în Imperiul Habsburgic, prin poziţia geografică şi numărul populaţiei în raport cu suprafaţa sa. Aşteaptă să se bucure de drepturile înscrise în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi să fie tratată ca egală cu celelalte popoare din Imperiu. „Bucovina" ducea lupta, în continuare, pentru apărarea drepturilor românilor şi avertiza că situaţia de dinaintea revoluţiei „nu va mai fi"[63].

„Bucovina" mai apare în număr dublu, 55–56, 26 iulie/7 august 1850, ca să treacă la apariţia numerelor singulare. Face trecerea cu numărul 57, 6/18 august 1850. Redacţia deschide acest număr cu un editorial, *Către domnii prenumeraţi*, în care arată că în acel moment duşmanii lucrau la „căderea celui de pe urmă organ al românilor din Austria care mai cutează a-şi ridica glasul spre apărarea drepturilor şi expunerea durerilor naţiunei române, precum şi spre înfruntarea neadormiţilor ei calomniatori"[64].

Numărul 57, din 6/18 august 1850, era primul pe această lună, dar şi singurul. Nu mai putură să apară numerele din 10, 14, 17, 21, 28 şi 31 august şi 4, 7, 11 şi 14 din septembrie 1850. Adalbert Henniger ştia ce spune când, în răspunsul său către Ministerul de Interne, din 1 septembrie 1850, arăta că „Bucovina" nu mai apărea.

„Bucovina" avea şi alţi adversari, alături de cei cu care ne-am ocupat mai sus, în campania pentru desfiinţarea ei. Johann Eckhardt, conducătorul singurei tipografii care exista în Cernăuţi, se număra printre „neadormiţii calomniatori".

Alexandru Hurmuzachi solicită Guberniului din Lemberg să-i aprobe scoaterea la Cernăuţi a unui ziar românesc. Guberniul se adresează Primăriei din Cernăuţi, care-i face o recomandare frumoasă şi primeşte aprobarea pentru scoaterea ziarului. Johann Eckhardt îşi vedea ameninţate interesele sale şi solicită să i se anuleze autorizaţia. Îl denunţă pe Alexandru Hurmuzachi că scria articole duşmănoase cu privire la statul austriac, că nu era tipograf de meserie, nu dădea şpalturile la timp, nu avea capital, dar avea datorii şi pleca des în Moldova. Johann

[63] „Bucovina", nr. 49–50, 5/17 iulie 1850, p. 65; nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 69; nr. 53–54, 19/31 iulie 1850, p. 173.

[64] Idem, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Eckhardt întocmeşte şi un memoriu, care ajunge la Viena şi obţine anularea aprobării[65].

Argumentele lui Johann Eckhardt erau măcar în parte adevărate. Se desprinde de aici că Alexandru Hurmuzachi, îngrijorat de situaţia „Bucovinei", călătorea des în Moldova, de unde primea sprijinul cel mai important în susţinerea ziarului. Avea în Moldova pe Constantin Hurmuzachi (1811–1869), fratele mai mare, care ocupa funcţii importante şi pe Eliza (1821–1885), sora sa, căsătorită cu Gheorghe Sturdza, cu moşie la Dulceşti (jud. Roman), centrul Hurmuzăcheştilor în Moldova[66].

Alexandru Hurmuzachi, ocupat cu susţinerea „Bucovinei" şi supus supravegherii politice a administraţiei austriece, lasă scoaterea ziarului în seama lui Iraclie Porumbescu, secretarul de redacţie încă de la fondarea sa, de către Hurmuzăcheşti, în octombrie 1848.

Iraclie Porumbescu apelează, în acest moment de cumpănă pentru apariţia ziarului, la Aron Pumnul să pregătească împreună, cu relatări din alte publicaţii, articole cu care să acopere spaţiul destinat mai înainte editorialelor şi să susţină împreună şi partea literară. Aveau îndatorirea să facă din „Bucovina", condamnată de autorităţile politice să fie o publicaţie provincială, în una de interes general privind viaţa culturală românească.

Aron Pumnul vine cu studiul său *Convorbire între un tată şi fiul lui*, pregătit, iniţial, pentru „Calendarul Bucovinei pe anul 1850", însă lucrarea a rămas „neaninată" (neinclusă) în acel calendar. Aron Pumnul o tipăreşte în volum, în 1850[67]. Studiul este o pledoarie pentru abandonarea alfabetului chirilic şi trecerea la alfabetul latin. Se prezintă, în final, un schimb de scrisori între persoane imaginare şi se reproduc în paralel, cu litere chirilice şi latine, poeziile lui Iraclie Porumbescu *Aratrul* [Pluguşorul] *la Anul Nou* şi *Buchia şi Litera*.

Iraclie Porumbescu se alătură lui Aron Pumnul cu lucrări personale, cum nu făcuse mai înainte. Continua să trăiască în spiritul Revoluţiei din 1848. Închină un elogiu, *Lui Iancu*, pe care-l publică în „Bucovina", în 25 februarie/9 martie1850, fără semnătură, cu indicaţia „din Bucovina"[68]: „Auziţi acolo un bucium răsună, / Sboară, trece codrii, dealuri şi câmpii, / Vezi colo pe Murăş un voinic adună / Cete de voinici, ai Transilvaniei fii; / Cetele-s românii ce-nviază azi; / Iar voinicu –

[65] Teodor Balan, *op. cit.*, p. 35–37. Capitolul *Înfiinţarea unei tipografii româneşti. Anexe documentare* (p. 53–54).

[66] Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal şi realizare (O istorie a culturii româneşti în Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, cuvânt-înainte de acad. Ştefan Ştefănescu, Cernăuţi–Timişoara, Editura „Alexandru cel Bun"– Editura Augusta, 2000, p. 179–217.

[67] Aron Pumnul, *Convorbire între un tată şi fiul lui asupra limbii şi literelor româneşti*, Cernăuţi, În Tipografia lui Ioan Eckhardt şi fiul, 1850.

[68] „Bucovina", anul III, nr. 13, 25 februarie/9 martie 1850, p. 57.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Iancu, Iancu cel viteaz". Iraclie Porumbescu însoţeşte acest îndemn la luptă şi cu o melodie compusă de el. Poezia cunoaşte mare răspândire în Bucovina şi în Transilvania.

După evocarea Revoluţiei din 1848 în Transilvania, sub conducerea lui Avram Iancu, Iraclie Porumbescu vine cu o baladă din istoria Moldovei, *Ieremia Movilă şi Sahastrul sau Altarul Mănăstirii Suceviţa*, căreia îi face loc în pagina literară din „Bucovina", în 22 aprilie/4 mai 1850[69].

Întâmplările evocate de Iraclie Porumbescu se întâlnesc şi în cronica lui Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi au stat şi în atenţia lui D. Bolintineanu, în *Legende istorice*: *Mama lui Ştefan cel Mare* şi *Daniil Sihastru*. Ieremia Movilă este în locul lui Ştefan cel Mare învins în luptă, are o convorbire cu călugărul înţelept, asemenea lui Ştefan cel Mare cu mama sa şi cu Daniil Sihastrul.

Tot în primăvara anului 1848, în plină revoluţie, Iraclie Porumbescu publică o foaie volantă, *Către zimbrul Moldovei*, cu specificarea „în primăvara anului 1848"[70]. Poezia este o odă închinată evenimentelor din 1848 din Moldova, pentru unirea tuturor românilor: „Ach atunce-n sfânt-unire! / Toţi românii la un loc!!! / Vecinic zimbre-n stralucire / A-i vedea al lor noroc".

Iraclie Porumbescu reproduce în „Bucovina" din poeziile lui Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Cârlova şi continuă vechile legături cu Vasile Alecsandri, stabilite în refugiul poetului la Cernăuţi, în 1848. Ne întâlnim cu poeziile sale în multe numere din ziarul cernăuţean. Inaugurează colaborarea sa cu poezia *Codreanul*, publicată în „Bucovina" în 7/19 octombrie 1849. *Poezia populară a românilor*, studiul lui V. Alecsandri, este o prezentare a colecţiei sale din creaţia populară. Din această colecţie trimite, numerotată, o suită de poezii, care se publică în „Bucovina", cu numerotarea şi în suita lor: I. *Codreanul*; II. *Păunaşul codrilor*; III. *Toma a lui Mosiu*; IV. *Blestemul*; V. *Serbu Săracu*; VI. *Mioara*; VII. *Mihu Copilul*; VIII. *Balaurul*; X. *Turturica şi cucul*; XI. *Sialga*; XII. *Inelul şi naframa*; XIII. *Bujor*. Lipseşte IX[71]. Se continuă cu *Hore* I–XI[72].

---

[69] Idem, nr. 29, 22 aprilie/4 mai 1850, p. 121–125. Se reproduce în „Zimbrul", nr. 23, 18 septembrie 1850, p. 90–92.

[70] Leca Morariu, *Zimbrul Moldovei în variantă. Din versificaţiile lui Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos", anul XIII, nr. 5, septembrie–octombrie, 1938, p. 145–148.

[71] „Bucovina", [anul II], nr. 33, 7/19 octombrie 1849, p. 181–182 (I. *Codreanu*); nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205–209 (II. *Paunaşul Codrilor*); anul III, nr. 2, 13/25 ianuarie 1850, p. 7–8 (III. *Toma a lui Moşiu*); nr. 4, 25 ianuarie/6 februarie 1850, p. 19 (IV. *Blestemul*); nr. 8, 8/24 februarie 1850, p. 35–37 (V. *Serbu Săracu*); nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 51–52 (VI. *Mioara*); nr. 20, 22 martie/3 aprilie 1850, p. 86 (VII. *Mihu Copilul*); nr. 33–34, 10/22 mai 1850, p. 133 (VIII. *Balaurul*); nr. 45–46, 21 iunie/3 iulie 1850, p. 157 (X. *Turturica şi cucul*); nr. 47–48, 28 iunie/10 iulie1850, p. 161 (XI. *Sialga*); nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 173 (XIII. *Bujor*). Lipseşte IX.

[72] „Bucovina", anul III, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181–182 (I–II. *Hore*); nr. 58, 9/21 septembrie 1850, p. 185 (III. *Hore*); nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 189 (IV–VII. *Hore*); nr. 60, 29 septembrie/20 octombrie 1850, p. 193 (VIII–XI. *Hore*); Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii*

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Trimiţând ziarului „Bucovina” balada *Păunaşul Codrilor*, V. Alecsandri o însoţeşte cu o prezentare foarte interesantă, de încadrare a poeziei noastre populare în literatura universală. Subiectul şi modul de tratare te face a gândi, arată V. Alecsandri, „la unele scene din poezia lui Tasso”, acest „geniu nemuritor al Italiei”[73].

Balada *Mioriţa* este precedată de o scrisoare datată „Iaşi, 1 fevruariu 1850”, semnată V. Alecsandri[74]. Se marchează momentele principale în desfăşurarea acţiunii, ilustrate şi cu versurile respective din text. Scoate încheierea: „Iată toată balada *Mioriţei*, pe cât am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar câtă este măcar, ea plăteşte în ochii mei un poem nepreţuit şi de care noi românii ne putem făli cu toată deplinătatea”[75].

Horele româneşti, arată V. Alecsandri, în prezentarea cu care însoţeşte textele din culegerea sa, sunt mărturii pentru „originea romană a poporului ce locuieşte pământul vechiei Dacie”. Două dintre ele, *Jocul căluşarilor* şi *Hora*, „păstrează până astăzi un caracter antic, care răstoarnă toate secile pretenţii a[le] acelora ce se cearcă a întuneca naţionalitatea românilor”[76].

Scrisoarea lui V. Alecsandri este însoţită şi de o notă semnată „(a)”, pe care o reproducem: „Noi pomenim aici numai de Moldova, de Transilvania şi de Bucovina, fiindcă până acum nu am avut prilej a studia decât poeziile poporale ale acestor trei provincii. Suntem, însă, încredinţaţi că geniul poetic al românilor din Valahia, din Banat şi din Basarabia nu este mai puţin puternic şi producător”[77].

Iraclie Porumbescu şi Aron Pumnul considerau că pentru transformarea „Bucovinei” dintr-o publicaţie provincială, de interes local, se impunea să se facă din ea, potrivit programului lor, alături de promovarea literaturii naţionale şi în una de ştiinţă în Bucovina.

Aron Pumnul pregăteşte studiul *Neatârnarea limbei româneşti în desvoltarea sa şi cu modul de a o scrie*, cea mai lungă lucrare din istoria ziarului

---

româneşti, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1974, p. 70. Colaborarea lui V. Alecsandri la „Bucovina”, cu precizarea că publică aici 19 poezii, dintre care 12 balade.

[73] „Bucovina”, [anul II], nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205.

[74] Idem, anul III, nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 49–50.

[75] *Ibidem*, p. 51.

[76] Idem, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181.

[77] *Ibidem*, p. 182.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

„Bucovina", care se publică în 13 numere ale ziarului cernăuţean[78]. Studiul, cum apare în „Bucovina", se tipăreşte şi în volum[79].

Studiul este închinat *Junimei române* şi se deschide cu un cuvânt introductiv, pe care-l reproducem: „*Naţiunea* e cuprinsul unui popor de acelaşi sânge, care vorbeşte aceeaşi limbă şi are aceleaşi datine. Poporul este trupul naţiunei, iar *limba este sufletul ei*. Pentru aceea, precum trupul fără suflet e mort, aşa e moartă şi naţiunea fără limbă. Naţionalitatea este dumnezeescul, eternul, înnăscutul şi neinstrăbilul drept de a-şi întrebuinţa limba sa în toate trebuinţele vieţei: *în casă şi biserică, în şcoală şi administraţiune*"[80].

Studiul are la bază două lucrări, una cu titlul de mai sus, al cărei manuscris nu-l cunoaştem şi a doua, *Convorbire între un tată şi între fiul lui*, de care ne-am ocupat mai sus, cu care formează o demonstraţie unitară ştiinţifică. Nu putem cunoaşte metoda de lucru a lui Aron Pumnul în absenţa textului din manuscris.

Studiul, cum se tipăreşte în „Bucovina" şi cum apare şi în volumul, cu titlul *Neatârnarea limbei româneşti cu desvoltarea sa şi cu modul de a o scrie*, cuprinde patru părţi: expunerea generală cu titlul de mai sus pentru întreaga lucrare, două părţi: I. *Îndreptariul cel mai nalt în vorbirea, scrierea şi formarea limbei româneşti*; II. *Literele corespunzătoare limbei româneşti şi modul de a scrie cu ele*, cu două subcapitole: *a) Scriinţa [scrierea] dreaptă (ortografîa)*; *b) Leginta [citirea] dreaptă (cetirea – ortoepia)* şi o încheiere, *Encynatiunea [Închinaciunea]*.

După definirea naţiunii şi raporturile ei cu limba, în textul reprodus mai sus, cu care începe prezentarea studiului, Aron Pumnul face elogiul Revoluţiei din 1848, care trezeşte toate popoarele „din adânca amorţire" şi strigă „Dreptate! Naţionalitate!". Popoarele şi-au afirmat existenţa în această luptă, prin limbă, „cum au propăşit germanii, francezii şi englezii care-şi dispută întâietatea în „cultură şi în ştiinţă". Cuceririle Revoluţiei din 1848 sunt legiferate în *Constituţie pentru*

---

[78] Aron Pumnul, *Neatârnarea limbei româneşti cu dezvoltarea sa şi în modul de a o scrie*, în „Bucovina", anul III, nr. 6, 1/14 februarie 1850, p. 27–29; nr. 4/16 februarie 1850, p. 32–33; nr. 9, 11/23 februarie 1850, p. 42–43; nr. 10, 15/27 februarie 1850, p. 46–47; nr. 14, 1/13 martie 1850, p. 61–62; nr. 15, 4/16 martie 1850, p. 61–62; nr. 17, 11/23 martie 1850, p. 73–75; nr. 18, 15/27 martie 1850, p. 77–79; nr. 19, 18/30 martie 1850, p. 81–84; nr. 21, 28 martie/6 aprilie 1850, p. 81–91; nr. 22, 29 martie/10 aprilie 1850, p. 94–96; nr. 23, 1/13 aprilie 1850, p. 97–100.

[79] D-nul Ion al lui G. Sbiera, Aron Pumnul, *Voci asupra vieţii şi însemnătăţii lui, dimpreună cu documintele relativ la înfiinţarea catedrei de limba şi literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuţ, precum şi scrierile lui marunte şi fragmentare*, Cernăuţi, Editura Societăţii – Tipografia Archiepiscopală, 1889, p. 192–233. Secţiunea *Scrieri marunte şi fragmentare*, nr. 1, *Neatârnarea limbei româneşti în dezvoltarea sa şi în modul de a o scrie*. Se precizează că studiul se reproduce din „Bucovina", cu indicarea numerelor în care se publică şi cu specificarea că se reproduce cu „litere latineşti". În „Bucovina" se tipăreşte cu „litere chirilice nouă". Se publică în secţiunea *Scrieri marunte şi fragmentare*, nr. 7, *Convorbiri între un tată şi între fiul lui asupra limbei şi literelor româneşti*, p. 327–357.

[80] „Bucovina", anul III, nr. 6, 1/14 februarie 1850, p. 27. Subliniate în text. Facem trimiterile în continuarea după „Bucovina".

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Împărăţia Austriei, din 4 martie 1849, în care se recunoaşte ca normă de conduită „egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor".

Poporul român este prezentat în cadrul mişcării generale europene din Revoluţia din 1848 şi a trecut şi el în adversităţile istoriei prin limba sa.

Mai departe, cu integrarea în textul general al manuscrisului pe care nu-l cunoaştem a poeziei lui Iraclie Porumbescu, *Buchea şi Litera*, se prezintă sistemul filologic al lui Aron Pumnul. Specialiştii iau ca text de bază cel tipărit de I. G. Sbiera în ediţia scrierilor lui Aron Pumnul şi nu merg mai departe să se ocupe şi de geneza sa. Acesta este motivul pentru care am insistat şi asupra acestui aspect.

Aron Pumnul încheie studiul său cu o chemare, *Juni romani!*: „Luaţi de pe ea [de pe limba română] cătuşele de buchii chirilice şi o îmbrăcaţi în veşminte [litere] proprie romane, măsurate pe corpul ei, ca aşa să se poată înfăţişa cu veşmânt de nuntă la măreţul ospăţ al ştiinţelor şi al civilisaţiunei"[81].

Iraclie Porumbescu se dovedi bine orientat când îl îndeamnă pe Aron Pumnul să prezinte, într-o sinteză, sistemul său filologic şi să-l facă cunoscut prin „Bucovina". Comentariile nu întârziară să vină. La o lună după terminarea publicării studiului în „Bucovina", ziarul cernăuţean vine cu *Observaţiuni la articolul „Neatârnarea limbei romaneşti s.c.l.*, publicat sub formă de scrisoare, *Frate Silviu!*, datată „Biharia, 8 mai 1850", semnată „Sandru… n"[82]. Alexandru Roman (1826–1897), profesor de română la Beiuş, Oradea Mare şi la Universitatea din Budapesta, membru al Academiei Române (1866), fondator al ziarului „Federaţiunea" (1868), la care colaborează şi Eminescu, face o prezentare înţelegătoare pentru Aron Pumnul în demersul său de a crea un sistem filologic personal, foarte documentat, „însă modul după care trebuie să scriem ni-l arată limba însăşi"[83]. Aron Pumnul se abate de la acest principiu.

Sistemul filologic al lui Aron Pumnul nu s-a putut impune, cum arată toţi comentatorii săi.

Scrierea cu litere chirilice se folosea în tipărirea cărţilor de cult şi era considerată sfântă. Iraclie Porumbescu este sancţionat drastic de către episcopul Eugenie Hacman, cum am arătat mai sus, pentru folosirea alfabetului latin în rapoartele sale, în loc de cel chirilic.

„Bucovina" îşi câştigă un nou adversar, prin studiul său, alături de cei ai stăpânirii imperiale, acum şi în conducerea Bisericii Ortodoxe din Bucovina.

Alexandru Hurmuzachi şi Iraclie Porumbescu, la care se alătură şi Aron Pumnul, hotărăsc să nu se plece în faţa autorităţilor austriece şi să nu dea satisfacţie „neadormiţilor calomniatori". Reiau apariţia „Bucovinei" cu numărul 58, din

[81] Idem, nr. 23, 1/13 aprilie 1850, p. 99. Sublinierea în text.

[82] Idem, nr. 37–38, 24 mai/5 iunie 1850, p. 141–143; nr. 39–40, 31 mai/12 iunie 1850, p. 145–148.

[83] *Ibidem*, p. 141.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

9/21 septembrie 1850, continuare la numărul 57, din 6/18 august 1850, când ziarul fusese suspendat pentru cea mai lungă perioadă din existenţa sa, şi îi urmează numărul 59, din 13/25 septembrie 1850 şi încă unul, numărul 60, din 20 septembrie/2 octombrie 1850.

Spaţiul destinat editorialelor este ocupat, în numărul 58, de trei informări, prima datată „Cernăuţi, 7 sept.", cu informaţii despre câţiva demnitari din Bucovina, cu merite în activitatea lor, deşi nu sunt români. A doua informare, datată „Cernăuţi, 8 septemvre 1850", vine cu ştirea că la noua organizare a Ducatului Bucovina, care se aştepta, Tribunalul de Apelaţiune se va muta de la Cernăuţi la Stanislau, în Galiţia. În a treia informare, datată „Arad, 17 august c[ursul] n[ou] 1850", se anunţă încetarea din viaţă a lui Gherasim Raţiu, episcopul Diecesei Aradului[84].

Spaţiul destinat editorialului este ocupat şi în numărul 59 de mai multe informări. Prima informare, datată „Cernăuţi, 12 septemvre", se ocupă cu ştirile privind apropiata organizare a Ducatului Bucovina. De aici aflăm că urma să fie numit guvernator al Transilvaniei Eduard Bach, fratele ministrului de Interne, funcţie pe care o ocupa, cum am văzut, şi la conducerea Ducatului Bucovina şi a fost destituit. A doua informare, datată „Cernăuţi, 13 septemvre", relatează despre pregătirile lui Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, pentru plecarea la Viena şi nu uită să-i reamintească faptul că alegerea episcopului se aşteaptă să fie făcută de „un sinod naţional". A treia informare, datată „Cernăuţi, 13 septemvre", foarte importantă pentru istoria presei româneşti din Imperiul Habsburgic, o reproducem: „Chiar auzim din izvoare sigure cum că «Gazeta Transilvaniei» şi «Foaie pentru minte, inimă şi literatură», care se redijea [conducea] mai demult de D. Georgiu Bariţ, se va continua iarăşi şi aceea cu zilele aceste de mai curând, numai că nu sub rediginţa [conducerea] D-lui Bariţ, ci sub a ces[aro] regiului profesoriu gimnazial D. Iacob Muraşanu. Sperăm cu toată dorinţa cum că în curând vom putea publica şi noua ei programă"[85].

„Bucovina" mai publică în numărul 59 două informări, datate „Cernăuţi, 13 sept." şi „Braşov, 18 august 1850". În prima se relatează că Andrei Şaguna va înfiinţa la Sibiu o „tipografie românească diecesană", în a doua se relatează despre o festivitate oficială la Braşov.

Iraclie Porumbescu umple coloanele celorlalte pagini din „Bucovina" cu materiale din domeniul religiei în funcţie de pregătirea sa universitară. Publică alături de *Horele româneşti* din colecţia lui Vasile Alecsandri, în două numere,

[84] Idem, nr. 58, 9/21 septembrie 1850, p. 185–188; nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 99–102; nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie, 1850, p. 103–106. Toate textele se publică în română şi în Germană.

[85] Idem, nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 99. Informaţia este luată din surse germane. Promisiunea că va publica programul lui Iacob Mureşianu nu este îndeplinită. „Bucovina" îşi încetează apariţia.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Protocolul Sinodului Bisericii Răsăritene de la Arad, se ocupă cu *Sinodul Bisericii Răsăritene din Austria*, *Sinodul episcopilor latini şi uniţi din Ungaria*, „dezbinarea" între guvernul papal şi Regatul Sardiniei.

Se publică în aceste trei numere un singur editorial, în numărul 60, datat „Cernăuţi, 18 septemvre" şi semnat „V", pregătit pentru deschiderea noului an şcolar. Se pledează, foarte documentat, pentru înfiinţarea unui al doilea gimnaziu românesc în Bucovina, după cel de la Suceava. Studiul ar putea fi atribuit lui Aron Pumnul, prin interesul acordat şcolii, preocupare dominantă în lucrările sale, precum şi prin unele particularităţi lingvistice, care se întâlnesc şi în scrisul lui Iraclie Porumbescu.

„Bucovina" publică pe ultima pagină în numărul 60 continuarea dării de seamă *Protocolul Sinodului Bisericei Răsăritene* şi specifică „va urma". „Bucovina" îşi încetează, totuşi, apariţia fără nicio explicaţie. „«Bucovina» apuse – arată Teodor Balan – cum apune soarele, care în urma sa nu lasă decât regrete"[86].

Alexandru Hurmuzachi părăseşte Cernăuţii şi pleacă la moşia sa. Iraclie Pormbescu, neavând moşie, pleacă la Şipotele Sucevei, în Munţii Bucovinei. Episcopul Bucovinei, Eugenie Hacman, găsea cea mai potrivită măsură pentru exilarea adversarului său într-o comună huţănească, din munţi, bântuită şi de agitaţiile lui Lukian Cobeliţă, deputatul huţulilor din Parlamentul imperial.

Istoricii români – şi nu numai ei – se opresc la *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* ca la un moment din istoria Imperiului Habsburgic. Se face constatarea că prevederile înscrise în ea nu s-au pus în aplicare. Asistăm, în realitate, la două situaţii deosebite. Prevederile din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* nu s-au pus în aplicare în Transilvania. Marele Principat al Transilvaniei îşi pierde statutul din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi este integrat, împreună cu Banatul, în Regatul Ungariei.

Situaţia din Bucovina se deosebeşte fundamental de cea din Transilvania. Bucovina îşi păstrează statutul din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, sub numirea de acolo, Ducatul Bucovina şi se aplică prevederile înscrise în acea constituţie, pregătită de Adunarea Constituantă şi votată în Parlamentul imperial.

Proiecte de constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei se elaborează de către o comisie, sub conducerea istoricului Eudoxiu Hurmuzachi şi se publică în „Bucovina", în septembrie–octombrie 1849, în română şi în germană[87]. *Proiecte de constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei* cuprinde 57 de articole. Se stabilesc în primele articole raporturile constituţionale ale Ducatului Bucovina cu autoritatea imperială. Aici se precizează şi condiţiile în care se pot schimba

[86] Teodor Balan, *op. cit.*, p. 47.

[87] „Bucovina", [anul II], nr. 21, 9/21 septembrie 1849, p. 160–162; nr. 31, 23 septembrie/ 5 octombrie 1849, p. 169–170.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

hotarele Ducatului Bucovina. A doua serie de prevederi se ocupă de constituirea Ducatului Bucovina. Se stabileşte ca Dieta Ducatului Bucovina să fie formată din 42 de deputaţi şi se precizează modalitatea de alegere a lor, drepturile şi responsabilităţile pe care le au în exercitarea mandatului lor. *Proiecte de constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei* prevede şi înfiinţarea unui organism special, Comitetul Ţării, „parte controlatoriu, parte administratoriu, niciodată legislativ".

Bucovina îşi elaboră, în baza prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, cea dintâi Constituţie din istoria sa. *Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei* nu rămâne la stadiul de proiect, al doilea moment important din istoria sa. Prevederile înscrise în ea se pun în aplicare şi inaugurează o nouă epocă în istoria Bucovinei. Se deschide cu un articol pe care îl transcriem: „Ducatul Bucovina este provincie a coroanei Imperiului Austriac. Cernăuţii se declară de capitala a ţării"[88]. Suceava, vechea capitală a Ţării de Sus a Moldovei, este înlocuită cu altă localitate. S-ar putea crede că reprezenta o aşezare cel puţin egală cu cea a Sucevei, ctitoria voievodală.

Daniel Werenka publică în monografia sa, *Topographie der Bukowina*, recensămintele întocmite de către administraţia militară pentru toate localităţile din Bucovina[89]. Cernăuţii aveau, în 1776, aflăm de aici, două familii de boieri, patru familii de mazili, 48 de familii de ţărani şi 10 popi[90]. Cernăuţi, împreună cu Clocucica, găzduia şi judecătoria pentru întreg districtul, cu 114 persoane.

Administraţia austriacă s-a oprit la Cernăuţi, o localitate care nu se putea compara ca număr de familii cu Suceava ori Rădăuţi şi nici cu o aşezare ca Marginea, care se numea în 1776 Prund, ţinea de Volovăţ, întemeiat în domnia Movileştilor şi avea la acea dată 106 familii de ţărani[91].

---

[88] *Ibidem*, p. 160.

[89] Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774–1785)*, Czernowitz, Conc. Tipo-u. Litographie des Erzbischofs Silvester Morariu-Andriewicz, 1895, p. 119. „Volovăţ – Volovĕţu (rom.*, nume dat după pârâu), ucr. Wollowez, Volovetz, Wolovetzu, Volovucz, sat dăruit de episcopul Moghila şi de mama sa, Stănisa, potrivit hrisovului întocmit de voievodul Petru (Şchiopul) la 20 iunie 7097/1589, către Mănăstirea Sucevița. Satul este menţionat, însă, şi într-un document mai vechi, din anul 6929/1421, şi anume ca *oppidum* (1. aşezare fortificată în Imperiul Roman; 2. oraş-târg în Regatul Ungariei şi în Transilvania, în perioada medievală). În acest document se arată că principele Alexandru şi fiul lui, Elias al Ringalei (soţia celui din urmă), care era o soră a regelui polon Vladislav, dăruia Siretul şi „Volhowicz" (oppidu) etc. Ştefan cel Mare a construit aici în 1502 o biserică din material rezistent, în locul celei din lemn, care fusese ridicată în jurul anului 1300 de principele Dragoş şi apoi mutată la Putna. Localităţi arondate: 1774 – 117 total familii; 1776, Prund, 106; 1779 – 253; 1780, Burla – 174; 1784 – 133".

[90] *Ibidem*, p. 127.

[91] *Ibidem*, p. 199. Comuna Marginea, numită iniţial Prund, se formă pe prundişul adus de râul Sucevița, cu afluenţii săi. Peste acesta trecea drumul ce venea de la Cernăuţi, Storojineţ, Vicov şi se întâlnea la Gura Humorului cu drumul ce venea de la Cernăuţi, Siret, Suceava şi formau drumul principal, care trecea – şi trece şi astăzi – peste Mestecăniş şi intră pe la Dorna în Transilvania. Marginea, aşezarea de pe „prund", cu 106 familii în 1776, cum arată Werenka, ţinea de Volovăţ, una

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Cernăuţi devine, prin prevederea decretată în *Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei*, capitală, cu sediul guvernului, al instituţiilor administrative şi politice, al Universităţii. Se mută aici şi vechile instituţii ale bisericii din Bucovina. S-a preferat Cernăuţi din considerente economice. Trecea pe malul stâng al Prutului, în vecinătatea Cernăuţilor, drumul principal care făcea legătura între Galiţia, Bucovina şi Moldova. Acolo, pe malul stâng a Prutului, funcţiona şi vama. S-a preferat Cernăuţi şi din considerente politice. Se făcea o separare de Bucovina voievodală.

Erich Zöllner consacră în tratatul său, *Istoria Austriei*, cu care ne-am ocupat mai sus, o prezentare şi asupra acestui moment din istoria Bucovinei. „Această achiziţie teritorială – anexarea Ţării de Sus a Moldovei – s-a obţinut, oricum, în baza unui tratat, iar locuitorii Bucovinei nu aveau, cu siguranţă, motive să se plângă de schimbarea apartenenţei de stat. Din regiunea foarte rar populată, complet părăginită, administraţia austriacă a creat, printr-o muncă susţinută, de-a lungul câtorva decenii, o ţară-model a Monarhiei”[92]. Erich Zöllner vorbeşte în numele stăpânirii imperiale. Anexarea Ţării de Sus a Moldovei s-a făcut în baza unui tratat, cum arată istoricul austriac, dar nu „oricum”, ci prin şantaj. Domnitorul Moldovei, care s-a opus acestei înstrăinări din teritoriul ţării, şi-a pierdut capul. Maria Tereza, împărăteasa Imperiului Habsburgic, adresează lui Iosif al II-lea, coregent la conducerea imperiului, o scrisoare, în 4 februarie 1775, în care mărturisea că anexarea Ţării de Sus a Moldovei „o apăsa pe conştiinţă” şi că nu ştia cum va putea scăpa onorabil „din această daravelă”[93].

Schimbarea ordinii de stat se impune să fie şi ea raportată la stările reale din cele două state. Imperiul Otoman, „barbar”, percepea îndatorire globală bănească, însă acorda deplină libertate vieţii confesionale şi activităţii culturale. Imperiul Habsburgic, „civilizat”, percepea şi el obligaţii băneşti, pe fiecare persoană şi îngrădea viaţa confesională şi activitatea culturală. Altfel spus, susţinea o politică de stat împotriva identităţii naţionale.

Erich Zöllner arată, ceva mai târziu, cu vădită satisfacţie, că Bucovina sub stăpânirea imperială devenise „ţară poliglotă”, cu „patru limbi” oficiale[94].

Să mai precizăm, în sfârşit, că noua capitală a Bucovinei nu reprezenta „ţara-model a Monarhiei”, ci numai Cernăuţi, devenit dintr-o localitate neimportantă în raport cu altele, capitală de ţară, sediu al guvernului şi al instituţiilor politice, religioase şi culturale.

---

dintre cele mai vechi localităţi din Bucovina, întemeiată de Movileşti în 1589, menţionată şi într-o diplomă din 1421.

[92] Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 396.

[93] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 15.

[94] Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 533, 537.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Bucovina, victimă a oamenilor politici, trecători în călătoria pe acest pământ, stă în faţa istoriei, cu menirea sa viitoare în această parte a Europei.

Iraclie Porumbescu către G. Bariţiu

Cernăuţi, 19 ian[uarie 1850][95]
Domnule Redactor,

Împrejurări, asemenea iernei de acum, nu mă iertară să-ţi scriu mai demult şi să-ţi spun cum că, cu mare bucurie, văzui numărul întâi din continuarea gazetei D-tale. O salutai din inimă, o salutarăm cu toţii şi-i dorirăm nu alta decât: ca să deie Domnul şi să vedem, aşa convingându-se lumea de adevărul cauzei pentru care te supuseşi iarăşi, pe cât sacrului, pe atât greului oficiu patriotic naţional – precum o văzurăm convinsă astă-vară de falsitatea cauzei acelora care făcură ca să ajungi până în hotarele Bucovinei!

Deie Domnul şi noi şi sperăm sigur şi foarte că veritatea [adevărul] vorbei poporului nostru: „minciuna azi-mâne, dar adevărul rămâne” se va adeveri şi în comun, aşa precum se adeveri atunci în parte.

Ştiu, Domnule, că te-ar interesa dacă ţi-aş putea spune de la noi ceva nou, însă nu ştiu ce ţi-aş putea spune aşa însemnabil [important], că noi suntem încă tot pe acel punt [punct] vegetativ pe care ne lăsaseşi atunci când te-ai dus de la noi. Atâta-ţi pot, însă, spune, că „pe pământ constituţional mai murim de dorul Constituţiunei”. Împlinirea dorinţelor şi a nevoilor noastre încă tot pausează [aşteaptă] în mult mai frumoasele şi mai comodele Curţi de Sus, decât ar voi să vie în bietele noastre borde[i]e, care acum sunt mai năduşite cu toate necesităţile lor de cumplită iarnă.

Un lucru, însă, cu care noi, totuşi, ne mângăiem în mijlocul nemişcavilităţii [nemişcării] intereselor noastre provinciale şi naţionale – un câştig din secolul acest[a] nou din anul 1848 încoace – o dobândire care ne fu unicul, încă, solamen [rezultat] naţional prin decursul tristului acestui episod de mai din urmă, mă aflu, totuşi, silit cu atât mai vârtos să ţi-l spun ca o însemnabilitate [însemnătate] de la noi, cu cât el de-ţi şi e Domniei tale cunoscut, totuşi, fiind el din cercul vieţii noastre cele noue [noi] naţionale nu-ţi va fi neinteresant: el este „Catedra noastră pentru limba şi literatura naţională”, care se înfiinţă încă în februarie anul tr[ecut]. Această catedră este pentru noi, bucovinenii, o adevărată facere de bine, un adevărat odor naţional, pentru că, precât fu ea pentru noi o necesitate de mult adânc şi în comun simţită, pe atâta ni se şi răspunse dorinţelor şi aşteptărilor noastre.

[95] „Gazeta Transilvaniei”, nr. 9, 3 februarie 1850, p. 35–36; nr. 10, 6 februarie 1859, p. 39–40.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

Ştiut şi prea ştiut este în ce stare devenise limba noastră, a tuturor românilor din Imperiul Austriei, în timpurile afurisite înainte de martiu [martie] 1848; ştiut este cum că ea ne era iertată numai ca o limbă secundară; dară starea care rămase ea la noi era cea mai tânguibilă [de plâns]. Fraţii noştri din Transilvania se deşteptară în privinţa cultivării limbii, cei dintâi şi fală [cinste] lor! Că ei făcură aceasta chiar în mijlocul celor mai mari fatalităţi şi restrişti; dară noi, bucovinenii – nu ne tăinuim –, fuserăm despre o parte prea slabi, decât am fi perseverat în luptele cele grele, cu care avurăm de lucru din diferite părţi, parte ne lipsiră de tot meziele [mijloacele] cu care ne-am fi putut ajutora în cultivarea limbii noastre, şi aşa învăţând junimea noastră deosebite limbi grele şi străine, numai a noastră nu, din care ne e viaţa, sângele şi inima; vorbea nemţeşte, leşeşte, ruteneşte s.c.l. [şi celelalte] bine, numai a noastră, care ne e cea dintâi şi cea mai scumpă din naştere până-n mormânt, rău; sau şi foarte puţin; dară acum, deşi numai unică această catedră ce se ocupă cu studiul limbii materne şi deşi numai această catedră nu e în stare să cuprindă împrejurul său pe toţi acei cărora le trebuiesc [trebuieşte] limba românească, ca şi alimentul de viaţă şi pe acei care doresc să se îndulcească de frumosul şi scumpul acest studiu totuşi, cât pentru dânsa ea mari propăşiri şi lăţire au făcut pân-acum. Se înţelege că studiul acesta e foarte relativ; dacă am voi noi să fim cu el aşa de mulţămiţi, precum suntem, nu ar fi fost destul să ni se deie numai o catedră şi prea ea orice învăţători care ar avea să ne propuie numai gramatica limbii româneşti, căci scopul acesta l-am putea ajunge – aşa a zice – şi pe cuptoriu acasă; ci nouă, carii eram în cunoştinţa limbii noastre încă aşa de slabi şi care, totuşi, trăind într-un timp care cere numaidecât ca să ajungem în cultură pe fraţii noştri, care sunt mult mai înainte decât noi, numaidecât şi trebuia ca să fim puşi în starea posibilităţii spre acel sfârşit; nouă ne-a trebuit, aşadar, un bărbat demn spre acea chemare şi înzestrat cu toate cuvenitele însuşiri ale unui învăţător *de limba şi literatura română*; un bărbat care să nu ştie numai gramatica, dară şi geniul şi istoria limbii româneşti de la începutul ei şi până în ziua de astăzi şi care să cunoască pe lângă aceea şi alte limbi romanice, pe scurt, nouă ne trebuia un bărbat care să fie desăvârşit în stare a ne păstra odorul naţionalităţii noastre – limba. Şi de ne-au şi fost soarta până acum inimică [duşmană], precum în multe privinţe aşa şi în privinţa limbii noastre, dară acum ni se arată prea favorabilă, căci ne dete un bărbat demn, în care toate acele cerinţe – şi aflară resoluţiunea lor şi acest bărbat e Silviu Arone Pumnul, demnul fiu al demnei Transilvanii!

S. A. Pumnul, fostul profesor de filosofie la Liceul Năţional din Blaj, se numi de guvern, supunându-se mai întâi unui examen de concurs ca profesor prov[izoriu] la această catedră, care se încorporă Institutului Filosofic de aici. El deschise cursul studiului „limbii şi literaturii române” la 25 februarie anul trecut cu un cuvânt atât de solid, atât de potrivit şi pătrunzător, încât aşteptările şi dorinţele prea umplutei săli de ascultători de toată starea şi rangul, dorinţele

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

noastre pentru studiul acest atât de scump şi important îşi aflară în D[omnul] Pumnul cele mai vii şi mai bune sperări pentru viitor. Aici auzi bucovineanul *întâiaşi* dată de pe o catedră *dulcele grai al mamei sale*, graiul carele se lipeşte de inimă şi de suflet şi în care îşi află românul viaţa şi fericirea lui cea adevărată.

Mi-ar fi greu, Domnule, să mă încumet a-ţi descrie nenorocita simtăciune [impresie] [pe] care o vedeai scrisă în faţa fiecărui [din cei] prezenţi. Fieştecare se simţea asemenea pelerinului care, reîntorcându-se după o călătorie lungă, grea şi periculoasă în dorita-şi patrie şi văzând din depărtare dulcele cătun părintesc în care el fu odinioară atât de fericit, se pierde în cugetări dulci şi mângâioase, sperând că încă va mai afla acolo fericiri. Fieştecare din ascultători trecu odată cu cuvintele D[omnului] Pumnul prin triştii şi fatalii secoli, prin care trecu şi scumpa noastră limbă: fieştecare simţi la cuvintele D[omnului] Pumnul aceea ce simţi şi limba noastră în decursul acelor timpuri amare. D[omnul] Pumnul pomeni despre ,,grelele şi crâncinile lupte, [pe] care le avu limba noastră cu urieşele inamice – desfăcu [denunţă] şi plagele care, trăind ea încă şi astăzi, îi dau vii testimonii [dovezi], cum că s-au luptat amar – arată şi desemnele [mărturiile] [pe] care le poartă ea şi astăzi întru adeverinţă [dovadă], că au învins pe acele puternice inimice [duşmane] şi că destrăbălându-le ca o învingătoare de decoraţiunile [podoabele] lor, se îmbracă singură în ele parte, pentru că fiind ea tot în campanii, nu avea când să-şi facă haine acasă după portul ei, parte, ca să le lase pentru viitorime fiilor ei în memoria biruinţelor purtate".

Cuvântul îl fini [sfârşi] D[omnul] Pumnul cu binecuvântarea şi salutarea sosirei demult doritului timp în care limba noastră, fiind ea acum liberă de ameninţările trecute, se va putea din nou dezvolta şi cultiva, nu în lupte şi sub zgomotul armelor impilative [duşmane], ci la vetrele naţionale patriotice şi în aerul păcii.

Frumoasele sperări [pe] care le puseserăm în D[omnul] Pumnul la momentul acesta el le şi dreptfică [întări] prea frumos. D[omnul] Pumnul dete în decursul acestui an cele tari argumente cum că el e tocma[i] acel bărbat de care ne era nouă trebuinţă pe acest scaun. El manifestă misiune cumpenite [potrivite] – cum că cunoştinţa sâmburelui limbii româneşti e cu totul în potestarea [puterea] fruptelor [cunoştinţelor, roadelor] intenselor şi aprofundatelor sale studii despre această limbă, dar şi aceea că el este un adevărat şi zelos amic al înaintării limbii şi literaturii noastre naţionale.

Uşor vei înţelege, Domnule, că lângă aşa o demnitate şi luptă, un zel aşa fierbinte al unui învăţător pentru obiectul său nu pot nici zelul, nici sârguinţa auzitorilor lui să rămâie nelucrative [fără activitate]; şi aşa şi este că progresurile [pe] care le făcu junimea noastră română (din teologie, filosofie, gimnaziu, afară de alţi auzitori) în decursul numai abia un an sunt mai mult decât ar şi socoti cineva. Căci D[omnul] Pumnul îşi dete, afară de orele la care era îndatorat, atâta silinţă, propuind [propunând] acest studiu şi în alte ore extraordinare şi aceia nu numai la

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)

filosofie, ci din propria-şi buna voie şi pentru teologi şi gimnasiali, încât timpul acesta scurt şi sârguinţa auzitorilor să pot [poată] cugeta îndoit şi întreit.

Adevărurile gramaticale – multe în alte gramatici încă necunoscute, aflară la mintea cea drept cugetătoare a românilor noştri cea mai plăcută primire pentru că sunt româneşti, iară istoria limbii şi literaturii noastre căşună [pricinui] fiecăruia cel mai viu şi mai mare interes, aceasta chiar şi la cei de alte limbi. Nu pot aici să nu ridic, [în] această împrejurare, mai ales dintre toate, că scrierea limbii româneşti cu literele ei *proprii*, cu cele *romane* şi nu străinele slove cirilice dete limbii noastre o bază mult mai sublimă şi mai însemnată. Junimea noastră română, citind şi scriind cu ele, le cunoaşte şi aşa-zicând se înţelege cu ele, pentru că ele sunt ale ei… Era odată un neam glorios şi respectat de lumea întreagă; neamului acestuia [î]i zicea ,,romani"; ei *scria cu litere romane*; este astăzi un pământ, unde pe fieştecare floricică, o răsări şi o creşte un sânge sacru, un sânge vărsat pe aceste locuri pentru patrie, limbă şi naţionalitate; acel sânge e sânge *roman*, pământul este al *României*; România este *patria noastră*; noi suntem *români*, limba noastră *este limba română, româneşte, dar vrem nu numai să vorbim, ci să şi scriem*.

Şi oare facem noi prin aceasta cuiva o scurtare [pagubă]? Nicidecum, ci, din contră, noi facem aceea ce am trebui să facem. Având noi, adică, acum lucrul *nostru*, întoarcem *cel străin* cu mulţumită înapoi. Iar ce se atinge de părinţii şi bătrânii noştri, care acum nu mai pot învăţa, apoi noi nu le vom fi nemulţumitori [nerecunoscători], nebăgându-i în seamă în scrieri pentru ei, dară lumea cea junǎ română scrie şi va scrie cu litere romane. Pentru aceea şi rugăm, în numele junimei noastre celei demne, pre toţi domnii redactori români ca, predicând [susţinând] ei tot *de egala şi iar egala îndreptuire* [îndreptăţire] să ne dea domniile lor într-această privinţă şi un exemplu pe faţă şi să se facă aceea cu presa, ce facem noi cu peana [condeiul], adică să se tipărească măcar o faţă sau măcar o coloană din foile domniilor sale pentru junimea noastră cea română – cu litere romane.

Al d-tale s.c.l.
Iracliu Porumbescu

Prea bucuroşi, numai să avem tipografii *corespunzătoare* acestui scop.
Red.

BDD-A32861 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:39 UTC)